

Malvesi

C

53

1771

192624

V I T A,
ET ANTIQUA MONIMENTA
SANCTI PARDI

EPISCOPI, ET CONFESSORIS
In Cathedrali Templo Larinenfi quiescentis,
COMMENTARIO,

Et Animadversionibus Criticis illustrata

A' JOANNE BAPTISTA POLLIDORO:
IN IIS AGITUR ETIAM

D E

SS. PRIMIANO, FIRMIANO, ET CASTO
FRATRIBUS LARINI MARTTIO FUNCTIS:

Accedit Appendix complectens Memorias

S. LEONIS CONFESSORIS

Apud Larinates Miraculis Clari,

Ad Illustrissimum, & Reverendissimum Dominum

D. JOANNEM ANDREAM TRIA
EPISCOPUM LARINATUM.

ROMÆ, MDCCXLI.

Typis Joannis Zempel prope Montem Jordanum.

SUPERIORUM FACULTATE.

S. PARDUS Episcopus,
et Confessor
Patronus Principalis
Larinatum

Romae Sup. perm. 1741.

Joann. Petroschi Sculp.

*Martyrio Larini functi
Fratres
S. Firmianus, S. Primianus, et S. Castus
Patronus
Urbis*

Romae Super. perm. Ann. 1742.

Ioannes Petroschi Sculp.

(iij)

Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino

D. JOANNI ANDREÆ TRIA
EPISCOPO LARINATUM.

Joannes Baptista Pollidorus

P. F.

Itam, & Acta S. PARDI Episcopi,
& Confessoris: itemque Antiqua
Monimenta SS. PRIMIANI, FIRMIA-
NI, & CASTI Martyrum: nec non
S. LEONIS Confessoris jussu tuo,
Præses Illustrissime, mecum communicata, ma-
ture legi: tum in examen vocavi, ac majori,
qua licuit, cura illustrare studui, ne quid nego-

a 2

tii

(jv)

tii tot graves difficultates propositæ erudito Lectori deinceps facebant. Hunc qualemcumque laborem meum, ad Te mitto, ut, qua præstas, Judicii acrimonia expendas; tuaque selecta eruditione, & antiquarum rerum peritia, ubi oportuerit, emendes, immutes, minuas, augeas. Id demum lumen, & pondus Commentario imperitias, quod Auctor tantis destitutus opibus tribuere non potuit. Quam illi à Te apprecor, indepta perfectionem opella, locupletandæ, & ornandæ Historiæ Ecclesiæ tuæ, in quam totus incumbis, non parùm prodesse poterit. Sententiam de illis meam postulasti: Imperanti morem gessi. Qua felicitate, tuum erit inquirere, atque decernere. Non itaque, Præsul Illustrissime, benè actæ rei laudem, sed impeni obsequii comprobationem flagito. Hoc autem nomine, si opus libenter excipias, ingentem exigui laboris fructum retulisse sentiam. Anxani Frentanorum xiv. Kalendas Septembris MDCCXL.

JOAN-

(v)

JOHANNES ANDREAS
EPISCOPUS LARINATUM.

JOHANNI BAPTISTÆ POLLIDORO

Viro Clarissimo.

S. P. D.

UAM ad me misisti de vita, & actis S. PARDI Episcopi: nec non de Antiquis Monumentis SS. PRIMIANI, FIRMIANI, & CASTI Martyrum: itemque S. LEONIS Confessoris, lucubrationem, æquo, gratoque animo me perlegisse fateor. Eam namque eruditione refertam, sermonis elegantia perscriptam, ac demum Historiæ lumine præstantem comperi. Et revera nil poterat à Te in Literis, doctrinisque claro Viro, nisi magnum aliquid, & communi omnium plausu excipiendum proficisci. In qua quidem re Fratris tui Petri Pollidori præstantissimi Viri, ac de Republica Literaria optimemeriti, laudem affecutus propemodum videris. Nihil itaque est, quod judicium meum exquiras. Ast quia ad id modestia tua me compellit, proferam. Nempe, ne publica luce hoc Opusculum tuum diutius careat, si iis, ad quos id de jure spectat, videbitur, quàmocyssimè imprimi curabo. Romæ Idibus Februarii MDCCXLI.

a 3

AP-

APPROBATIO.

Vitam S. PARDI EPISCOPI, & antiqua Monumenta SS. PRIMIANI, FIRMIANI, & CASTI Martyrum, nec non & S. LEONIS Confessoris, ab Erudito Viro Joanne Baptista Pollidoro ex Manuscriptorum fide recognita, & animadversionibus Criticis aucta, vidi, expendique perquam libenter. Cumque vel minus Catholicum, vel à bonis moribus abhorrens nihil offenderim, imo singula maturè, accuratèque expensa, & non minus ad Sanctorum eorumdem memoriam, quam ad Ecclesiasticorum Annalium Historiam illustrandam maximè conducentia animadverterim; dignum propterea publica luce Opus judico, si ei, cujus mandatis obtemperans hæc pro veritate testor, ita videbitur &c. Romæ hac diè 1X. Martii MDCCXLI.

Ludovicus de Valentibus Protonotarius Apostolicus, S. Generalis Inquisitionis Consultor, & S. Fidei Promotor.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro
Sac. Palatii Apost.

Ph. Spada Arch. Theodosiæ Vicefg.

IMPRIMATUR.

Fr. Nicolaus Ridolfi Sac. Palatii Apost. Mag.
Ord. Prædicatorum.

INDEX

INDEX

MONIMENTORUM.

- V**ita Brevior S. Pardi Episcopi, & Confessoris
Auctore Anonymo. pag. 1.
- Vita Prolixior S. Pardi Episcopi Auctore Radoyno
Levita Ecclesiæ Larinen. 6.
- In utraque agitur de SS. Martyribus Primiano,
& Firmiano Fratribus.
- Vita S. Leonis Confessoris. 76.
- Commemorationes particulares, & Oratio propria
pro S. Leone Confessore. 77.
- Epistola, & Instructio Pastoralis Joannis Andreæ
Tria Episcopi Larinatum pro solempni Translatione
Corporis Sancti Leonis Presbyteri, & Con-
fessoris Anno Domini MDCCXXVIII. 91.
- Relatio historica solempnis Translationis Corporis San-
cti Leonis Confessoris facta à Magistratu Oppidi
S. Martini ad Excellentissimum Dominum Domi-
nicum Cataneum Ducem Termularum Anno Re-
parate Salutis MDCCXXVIII. 108.
- SY-

SYNOPSIS.

Et Argumenta Capitulorum

Commentarii, & Animadversionum Criticarum,
ad Vitam S. Pardi Episcopi, & Confessoris.

- CAP. I. **D**uplex Vita S. Pardi. Quæ brevior, ac sine Prologo, antiquior est, ac primigenia, scripta decimo exeunte Jesu Christi seculo. Rodoyus paullo post Vitam ipsam fusiori calamo enarravit, nonnullis additis. Utriusque Opellæ discrimen aperitur, & judicium. pag. 19.
- CAP. II. De ætate S. Pardi variæ referuntur Scriptorum sententiæ. Conciliantur graviores Critici, & probatur conjectura, qua asseritur, eum vixisse sexto Christi Seculo exeunte, & sequenti. Diuturnitas ejusdem ætatis ex vita arguitur. Radoyi Narrationi additum esse nomen Cornelii Papæ multis ostenditur. 23.
- CAP. III. Plures Sedes Episcopales in Peloponneso. Ignota est illa, cui S. Pardus præfuit. Locus Radoyi. de Patria S. Pardi in examen vocatur. 27.
- CAP. IV. Causa discessus à Diœcesi, & accessus ad Romanum Pontificem aperitur. Romano Pontifice cum Concilio approbante S. Pardus Episcopatu se abdicat. Novum Episcopum deligendi facultas Civibus data. Peloponnesus Romano Patriarchatui subiectus. Ejus Metropolitæ Archiepiscopus Corinthi. Ad Archiepiscopum Thessalonicensem tamquam Vicarium Romani Pontificis spectabat Episcopos, & Metropolitanos in Peloponneso confirmare, & ordinari jubere. 28.
- CAP. V. Dimisso Episcopatu S. Pardus permissu Romani Pontificis Apuliam petit, & apud Luceriam Vitam Eremiticam cum sociis instituit. Ejus ibidem acta expensa, & illustrata. Divitiæ Lucerinorum per illa tempora. Disciplina Ecclesiastica de certa, & fixa Eremitarum Sede vicens in Patriarchatu Romano exactè servata à S. Pardo. 32.
- CAP. VI. Episcopatum Lucerinum S. Pardus nunquam gessit. Momenta, & rationes illorum, qui id asserunt, examinantur, & refelluntur.

- felluntur. Ferrarius nusquam prodidit, S. Pardum fuisse Larinatum Episcopum. Ughellus, & Orlendus de re ipsa notantur. Refellitur rursus Ughellus tradens, alium Episcopatum in Italia à Romano Pontifice oblatum fuisse S. Pardo. 36.
- CAP. VII. S. Pardus statura supra mediocrem fuit, & corpore valido. 38.
- CAP. VIII. Dies obitus ejus extitit xvi. Calendas Novembris: Ob id Natalis dictus in antiquis monumentis. Corpus diu servatum incorruptum. 39.
- CAP. IX. Constantius Imperator Constantinopolitanus adversus Longobardos bellum in Italiam transfert. Ab antiquis Scriptoribus appellatus Constantinus. Illius in Apuliam expeditio. 41.
- CAP. X. Mala gravia explicantur, quibus Imperator subiectos Populos, Apulosque, & Calabros afflixit. Calabriæ nomine quanam antiquis Auctoribus dicta Italia Regio. 43.
- CAP. XI. Luceriæ obsidio, expugnatio, atque vastatio in Vita S. Pardi narrata, aliorum veterum Historicorum testimonio comprobatur, & illustratur. 45.
- CAP. XII. Beneventum ab eodem Imperatore obsessum, ac frustra tentatum. Urbs erat tunc ditissima. Quenam fuerunt obsidia à Principe illi tradita, & in Vita S. Pardi obscure memorata? Anno Christi dclxii. hæc accidisse ostenditur. Freccia aliter sentiens notatur. Constantii ab Italia discessus parum exactè à Radoyno indicatus. 46.
- CAP. XIII. De Oppidi Lesinensis origine Scriptores varii. Vera de re ipsa sententia aperitur, & graviorum Auctorum testimonio, ut in Vita S. Pardi narratur, asseritur. 48.
- CAP. XIV. Larinum Anno Domini dcccxlii. ab Agarensi diripitur, & vastatur. Vita S. Pardi ex veterum Historicorum consensione clarior reddita, & comprobata. Agareni, dicti etiam Saraceni: Pagana gens habita: Quandiù Frentanos, aliasque finitimas Regiones infestaverint? 50.
- CAP. XV. Miserrimè afflictæ, atque ob id vacuæ habitatoribus Urbes facili direptioni Corporum Sanctorum à Christianis factæ patuerunt. Lesinenses Corpora Sanctorum Martyrum Primiani, & Firmiani Larinatis surripiunt. Monumenta ad eosdem pertinentia apud Larinates, & Lesinenses recensentur, & illustrantur. 52.
- CAP. XVI. Dies Translationis Corporis S. Pardi Larinum ex Sub-

Suburbano Luceria incidit in sextum, & vicesimum Mensis Maii. Idem quotannis Festus à Larinatibus deinceps est habitus, multiplici cultu, & veneratione insignis. Miraculum eadem occasione editum, & à Radono narratum aliis Ecclesiæ Larinatum monumentis asseritur. 61.

CAP. XVII. *Templum B. Mariæ Virginis, in quo Corpus S. Pardi temporario Sepulcro conditum est, fuit Cathedrale dicatum Deo in honorem B. Mariæ Dei Genitricis. Reselluntur qui censent fuisse Ecclesiam S. Mariæ de Plano, vel in Monumento.* 64.

CAP. XVIII. *In novam Ecclesiam ejus nomine Deo Sacram paullo post Larini erectam, S. Pardi Corpus transfertur nono exeunte Seculo, ubi multis deinceps miraculis claret.* 66.

CAP. XIX. *Eadem Ecclesia ruinas minante, alia, mole, & opere spectanda erigitur in honorem B. Mariæ Virginis, & S. Pardi; in eamque ejus Corpus transfertur. Auctores norantur, qui hoc Templum cum antiqua Basilica Cathedrali confundunt.* 68.

CAP. XX. *Anno Domini dccccxxvii. Ungari, Gens barbara, & impia Larinum invadunt, atque diripiunt. Historia aliorum antiquorum testimonio illustratur. Anno dccccxlvii. Ungari iterum Frentanos, & Larinum infestant.* 69.

CAP. XXI. *Translationes variæ Corporis S. Pardi Larini factæ ab Episcopis, ex antiquis monumentis ordine Chronico recensentur.* 71.

A P P E N D I X.

Complectens Vitam, & Monumenta S. Leonis Presbyteri, & Confessoris apud Larinates miraculis clari. 75.

Commentarius ad Vitam, & Monumenta S. Leonis Presbyteri, & Confessoris, quo ætas, Natale, solum, Vita Sanctitas, antiquus Cultus, & Corporis Translationes illustrantur. 79.

P R Æ F A T I O

A D

L E C T O R E M.

Sanctorum hominum vitas, & acta à Majoribus nostris mandata literis identidem legere, ac meditari, non modo jucunditatem piorum animis affert, verum etiam utilitatem plurimam. Quò illa antiquiora sunt, eò ferè solent esse simpliciora, & quo rudiore sermone narrantur, eò à fallaciis, & mendacio magis aliena. Horum numero Vitam, & Acta Sancti PARDI merito accenseo: quæ licet non per vetusta, suum tamen habent pretium, & ab historicæ veritatis candore commendantur. Multæ quidem, & graves difficultates sese obijciunt, quibus prima fronte videntur obnoxia. Sed res tradita penitus expensæ, & cum antiquis collatæ Scriptoribus ambages universas discutiunt, & nativa

nativa simplicitate nitidiùs emicant . Ut id fiat apertum , præfenti Commentario enitemur . Præcipua verò hiftoriæ capita , quæ negotium ingerunt , eo ordine expendemus , & animadverfionibus criticis illuftrabimus , quem ratio exigit , atque ipfa Scriptoris enarratio legenti obiicit .

Ut magis , magisque perfpicuæ res fiant , exceptas ex antiquis , & MSS. Codicibus tanti Epifcopi Vitas præmittemus . Neque tantùm S. PARDI vitam , & acta , verùm etiam Sanctorum Martyrum PRIMIANI , FIRMIANI , & CASTI Fratrum , quorum luculentam , ejus Hiftoria , mentionem exhibet , Monumenta , temporum injuriis , atque edacitatis fubtracta investigare , ac recensere curabimus . Postremo , Appendicis loco , quas hætenus reperire licuit , S. LEONIS Sacerdotis , & Confefſoris memorias atrexemus , ut hac etiam in parte Ecclefiafticæ Larinetum confulamus Hiftoriæ .

VITA BREVIOR SANCTI PARDI Epifcopi , & Confefſoris .

AUCTORE ANONYMO ,

Ex antiquo Libro Sanctorali Ecclefie Larinenfis
collato cum aliis MSS. Codicibus ,
& Vaticano fignato Num. 5834 .

Incipit Vita S. PARDI Epifcopi , & Confefſoris
cujus Translatio celebratur VII. Kal. Junii :
Natalis verò XVI. Kal. Novemb.

BEATUS PARDUS Epifcopus merito ,
virtutum DEO acceptus , dum
in Peloponneſo Gregem ſuum
verbo , & exemplo fructificando
paſceret , vitia peccatorum affi-
duè increpabat : oftendens illis
viam ſalutis , & veritatis . Propter quod ab ini-
quis odio habitus violenter expulſus fuit . Beatus
tamen PARDUS injurias impiorum propter Chri-
ſtum patienter ferebat : & licet eſſet ſenio laſſa-

tus, & morbis cruciatus in corpore, cum aliquibus Clericis relicta Ecclesia sua Peloponnesii, peregrinando ivit Romam. Postmodum permittente beatissimo Pontifice cum Sancto Concilio, simul cum sociis ivit in Apuliam: invenitque ibi locum aptum sui desiderii, & applicuit in Suburbanum opulentissimæ Luceriæ, in qua duas Ecclesias miræ magnitudinis hærentes muro Civitatis ædificavit, & in Cellula ibidem degens per plures annos, afflictus multis vigiliis, & inediis, simulque intendens orationibus Deo animam reddidit. Post ejus excessum meritis Accolarum, permisit Omnipotens flagellari eos maximis plagis etiam, & totam Apuliam depopulari; quia tunc egressus Imperator Augustus Constantinus de sua Urbe cum magno exercitu transfretavit maria, veniensque Tarentum lata arva implens suo exercitu: Itemque surgens totam Apuliam vastavit, & depredatus est: unde Luceriam adiens acerrimè dimicari jussit, & diversis machinis apponi, quandiu caperetur, captam verò usque ad solum prostravit, & exusta igni, omnem Populum, qui prius, & non fugerat in captivitatem posuit, & insatiatus adhuc scelere castrametatus est juxta ditissimam Beneventum, in qua Romualdus Princeps cum SSmo Sacerdote *Barbaro*, & paucis Longobardis morabatur, quam circum-

circumseptam prædonibus, & innumerabili exercitu machinas apposuit, sed Dominus Omnipotens meritis, & oratione S. BARBATI, enervavit vires militum, sicque vanus, vacuusque transiit, tantum acceptis obsidiis. Deindè Neapolim ingressus in suos paulò post fines rediit. Lucerinus autem Episcopus, qui antequam Civitas obsideretur sua egressus Dioecesi, latenter fugerat cum suis Clericis in quandam Apuleæ partem, condidit Oppidum nomine *Lisinam*, in quo moratus est per multos annos, sed postquam Deus permisit flagellari Aufoniam Barbarorum gladiis, ingressi sunt Agareni, & latè eam depopulantes, magno cum impetu venerunt *Larinum*, quam destruentes, Habitatores ipsius gladiis occiderunt. Postea tamen, quia Habitatoribus carebat ipsa depopulata Civitas, jerunt Habitatores de Oppido *Lestina*, illincque furtim tulerunt duo Corpora SS. PRIMIANI, & FIRMIANI ibi quiescentium, & duxerunt *Lisinam*. Cum autem homines *Larinenses* huc, illucque discurrent per agros, invenerunt sepulchra Sanctorum effossa, & Corpora ablata; in magno igitur mærore positi, & diutius lamentantes, suis indicant Civibus, quibus adunatis sollicitius consulunt, & per plura loca indagantur, ut Sanctorum pignora, à quibus Piratis sint delata in lucem perduceret Dominus Omnipotens.

tens . Qui, comperto, quod homines de Oppido *Lisina* rapuissent, omnes se armis præparantes, properarunt *Luceriam*, quam circumeuntes pervenerunt ad sepulchrum S. PARDI Confessoris, & Episcopi, quod effodientes, reppererunt Sacrum Corpus intactum, minus tantum uno pollice, quod cum gaudio elevantes, dignis lintheaminibus involutum, ac Thimiamatibus præcedentibus, cum hymnis, & canticis itinere arrepto properaverunt *Larinum*, ingredientisque Civitatem *Larini*, Sacrum Corpus B. PARDI Episcopi posuerunt in Ecclesia S. DEI Genitricis, & Virginis *MARIAE*, usque quo sibi dignam fabricarent Ecclesiam. In qua non post multos dies positus, Omnipotens Dominus suis fidelibus multa beneficia præstat per eum usque ad hodiernam diem. Tempore autem, quo Dominus permisit flagellari Italos pro suis iniquitatibus flagellis Paganorum, ingressi Unghari *Esperiam*, omnes Christicolas, quotquot obvios habuerunt, ut hostes necaverunt, & mænia subvertentes Urbium munitissimarum, ac depopulantes Provincias pervenerunt *Larinum*, quam graviter oppugnantes depredati sunt usque ad internicionem. Sed cum vellent reverti cum spoliis, & captivis in sua Castra, orantibus Civibus ad Tumulum Beatissimi PARDI Episcopi, ut, & eos liberaret, & capti-

vos

vos solveret, tantam confusionem contulit eis, ut tremebundi fugerint in sua tentoria, & homines, ac bestias, & universa spolia relinquentes, quasi magna militum manu cogerentur, sic ocus fugiebant; captivi verò ad Civitatem reversi, cum salute glorificabant Dominum, & Sanctum PARDUM Confessorem, & Episcopum, cuius precibus ab hostium manibus liberari merebantur. Alio autem tempore impetum facientes Unghari, cæperunt ipsam Civitatem, & expoliantes eam, venerunt ad Ecclesiam, ubi tumulatus erat S. PARDUS Episcopus, juxta cujus tumulum latebant quidam Guido Presbyter, cum quadam vetula, ac parvo puerulo, & expoliantes ipsam Ecclesiam omnibus bonis, sic cæcati sunt meritis S. PARDI Episcopi, ut nec viderent, nec contingerent latitantes. Etiam Cæci, Doemoniaci, Paralitici virtute Sancti Episcopi, & præcibus usque hodiè sanitatem suscipiunt humiliter, & devotè petentes: ad laudem, & gloriam Christi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

PRO-

PROLIXIOR VITA S. PARDI EPISCOPI.

Auctore Radoyno Levita Ecclesiæ Larinen.
ex Codice M S. Boviēsi.

P R O L O G U S.

I. D Salvatoris magnificentiam, laudemque totius Ecclesiæ, opere pretium credimus fore, si triumphos Confessorum, atque Pontificum Christi, & coronas certaminum annotamus. Ast si antiquæ oblivioni vetustas silentio deprimatur; non dubium est, eos non carere culpa invidiæ, qui acceptum munus Dominici talenti, non ad utilitatem Christianorum Fidelium; sed sæculari studio torpente lingua impertiri maluerunt. Quum Gentiles Poetæ inani studio dediti priscorum Infidelium facta, Virorum figmentis suorum carminum, toto orbe diffamari studuerint, quum accuratius foret Illustribus Viris, celeberrimum agnomen istius Beatissimi Pontificis ad memoriam ducere, & mentes Fidelium exemplo illius certaminis pia devotione solidare. Dum autem felicitates istius SSmi PARDI Confessoris, atque Pontificis releguntur, corda audientium despectis Sæcularibus

cularibus negociis, toto conamine, amore coelestis Patriæ inardescunt, & illuc festinare desiderant, ubi remuneratoris certaminum sine fine regna percipiant. Ad hæc mihi placuit scribere, omnibus spiritualibus fratribus, audientibus, vel videntibus palmam istius faustissimi Agonistæ, qualiter agonizaverit contra omnia carnalia vitia, & quam acerrimè contra suum Palestritem diabolum luctaverit, ut glorificent Dominum, misericordemque Patrem, qui sibi adhærentibus victricia arma confert, & salvos facit sperantes in se.

II. Nunc autem divino fretus nutu, sanctissimis vestris orationibus adiutus, istius Sanctissimi Patris PARDI Confessoris, atque Pontificis vitam, & meritum enucleatius exarari aggrediar, ut haurientes corporalibus auribus ejus Sanctissima facta, internorum viscera referta dulcedine, mellito gutture indefinenter eructent. Sed quod iste Confessor, atque Pontifex S. PARDUS peregrè profectus sit; in serie istius opusculi historialiter enarramus. Quumque hic Sanctus intelligendo, & operando aliis prædicasset: quasi duplicatum de negotio lucrum reduxit. Servus verò, qui geminata talenta retulit, à Domino laudatur, atque ad æternam remunerationem reducitur, quum ei voce Domini diciitur: *Euge Serve bone,*

ve bone, & fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Sed tunc fidelis Servus supra multa constituitur, quando devitata omnis corruptionis molestia, de æternis gaudiis in illa Coelesti Sede gloriatur. Tunc ad Domini sui gaudium perfectè intromittitur, quando in æterna illa patria assumptus, atque Angelorum coetibus admixtus, sic interiùs gaudet de munere, ut non sit jam, quod exterius doleat de corruptione: nam, & de pigro fervo scriptum est: *Tollite ei talentum, & date ei, qui decem talenta habet;* ubi etiam mox sententia subinfertur, qua dicitur: *omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.*

III. Undè necesse est, fratres mei, ut supra omne, quod agitis erga charitatis custodiam vigiletis. Vera autem charitas est & inimicum amare propter Dominum, & amicum diligere in Deum, quia, qui non habet charitatem, omne bonum amittet. Hic autem Venerabilis Vir, atque omnium ore canendus, in quo, & vera confessio fuit in verbis, & triumphus in virtute Sanctitatis. Tantæ charitatis, & Sanctitatis extitit, ut dum emuli sui eum expellere conarentur propter suam Sanctissimam prædicationem, & propter divinum semen, quod anxie cupiebat ferere

rere in mentibus eorum, & spinas impietatis evellere, etiam spontè cessisset odiis iniquissimæ suæ plebis, ut eam lucraretur. Dominus ipse ad tempus, locum dedit iræ: ut ora balbutientium Canum obstruerentur, & in tempore ipse cum fructu veniret. Sed minimè ei concessum est, eo quod plures præsciti essent ad interitum perditionis. Sed nunc, qua occasione, vel quibus precibus istius Sanctissimi Viri Confessoris, & Episcopi PARDI Vitam comere exorsus sum, evidenter audite.

IV. Quum quietus essem ego *Radwynus* peccator, & indignus Levita in Dei servitio, nullis ventorum flatibus præpeditus, sed contemplative divinis præcinctus orationibus, comminus astitit ante me quædam Christi famula MIRATA nomine, obsecrans cum lacrymis provoluta pedibus, caputque solo inhærens, ut istius clarissimi Viri actus exararem, ut, & præsentibus gaudium foret, & futuris accomodaret Paradisiacum quæstum. Sed dum me ineruditum conspicerem, & divinarum altitudinum veraciter nescium auribus audiens voces illius in penetralibus cordis haud inhærare, sivè propter importabile pondus, & quia istius Sanctissimi PARDI merita, etiam si adesset Maronis profusa loquacitas, numquam valeret exponere, vel seriatim comere. Sed vi-

ctus precibus, & lacrymis ipsius clarissimæ mulieris, non causa temeritatis, aut jactantiæ, adjutus precibus istius Confessoris Sanctissimi PARDE exorsus sum edere ea, quæ de tanto clarissimo viro mihi possibilia, & vestræ memoriæ accomodata fuere, ut ad ædificationem Animarum omnibus proficuum, & notissimum esset.

HISTORIA VITÆ,

E T

TRANSLATIONIS.

V. Hic autem prædictus Pontifex venerandus PARDUS fuit de Civitate Poliponniso; & quia suæ Diœceseos omnes cultores per abrupta currebant, propriam sequentes voluntatem, coepit eos alloqui, & divinæ fermone prædicationis eos confundere, quatenus à pestifero errore eos auferre potuisset. Illi autem ægre ferentes suam prædicationem, nequitius, & cum dedecore expulerunt eum à suo Episcopatu, judaico more dicentes: *Nolumus hunc regnare super nos*; & quanto plus verba veritatis attentius prædicabat, tanto plus corda pravorum hominum, more nitri
ad

ad pejus scaturiebant. Unde, & Salamon ait: *Qui mittit acetum in nitro, sic est, qui cantat carmina cordi pessimo*. Expulsus autem è Civitate, cum aliquantis Clericis venit Romam cum magno more ad *Apostolicum*, qui illis diebus præerat ipsius Cathedræ, quem ipse Venerabilis Papa CORNELIUS cum Clericis suis honorificè suscipiens, ac blandè consolans, sufficientia sibi jussit accommodari stipendia, & hospitia. Insuper, & locum habere in Urbe: per Spiritum Sanctum cognoscens, quam magnæ virtutis esset vir ille, qui adventaverat.

VI. Sed postquam ejus fatigata membra refocillata sunt, & aliquantisper receperunt vires, casus, & gesta suarum ovium cum luctu magno retulit in auribus Summi Pontificis, ut consulere ei Beatus Papa CORNELIUS, quid indè faceret de suo Episcopatu, vel qualiter extra suam Parochiam, quamvis invitus, degendo, peregrinaretur. Cui præfatus Papa ait: *noli, fili, dies tuos mœrore consumere, sed habeto nostrum solamen; in proximo enim Dominus nobis, & tibi dabit suum Consilium*. Post non multos verò dies: Cives sui ad limina Apostolorum venientes, indagare studuerunt, si suus Pastor illic advenisset. Quem anxie in urbe, & in suburbanis quærentes, jam beluina feritate deposita, reppererunt eum divinis orationibus vacare, & apud Papam in ur-

be morari. Ad quem cum magno luctu, & instantia precum accedentes, oppidò deprecabantur, ut ad propriam Sedem reverteretur. Quorum preces, quia senio, & valetudine fatigabatur, flocci pendens, Summi Pontificis, & Sancti Concilii roboratus consilio, licentiam dedit eis alium intronizare in sua Sede, ut se vestigiis Summi Pontificis adjunctum, in urbe linquerent commansurum. Quam jussionem, quamvis cum moerore suscipientes, accepto consilio elegerunt Pontificem, & sic ad propria cum ingenti tristitia repedaverunt.

VII. Hic autem prædictus Pontifex B. PARDUS postquam sui Cives regressi sunt ad propria, expetivit à Papa, ut sibi locum annueret commanendi Apuliæ, ubi, & suas calamitates lugubri officio defleret instantius: quam petitionem Summus Pontifex cum gaudio perficiens, & quia locum invenerat suum implendi desiderium, sodales etiam cum petitione attribuit. At ille compos voti effectus, stipatus magnis catervis, & Sanctissimis Turmis venit Apuliam, inveniensque ibi locum aptum sui desiderii, applicuit in suburbano opulentissimæ Luceriæ. In quod ingressus, miræ magnitudinis & pulchritudinis ædificari jussit duas Ecclesias hærentes muro civitatis, in quibus DEO servivit tempora plura, & erga
quas

quas parvissimam, & arctissimam cellulam sibi fieri præcepit, in qua per plures annos degens, afflictus multis vigiliis, & inediis, simulque orationibus, DEO animam reddidit.

VIII. Post cujus excessum meritis Accollarum permisit Omnipotens flagellari eos plagis maximis, etiam, & totam Apuliam depopulari; quia tunc egressus Imperator Augustus Constantinus de sua Urbe cum magno exercitu, transfretavit maria, veniensque Tarantum, lata arva implevit suo exercitu. Concitè autem indè surgens cum suo apparatu totam Apuliam vastavit, atque prædatus est. Indè Luceriam adiens, acerrimè dimicari jussit, & diversas machinas apponi, quamdiu caperetur: captam verò usque ad solum jussit prosterni, & exusta igni, omnem Populum, qui prius non fugerat in captivitatem mitti. Alacer autem Augustus redditus de victoria suorum, insatiatus adhuc scelere, præcepit amoveri castra, & ocius erga moenia olim ditissimæ Urbis Beneventi castrametari: in qua Romualdus Princeps cum Sanctissimo Sacerdote Barbato, & paucis, ac validissimis Longobardis morabatur. Qua circumsepta prædonibus, ac innumerabili exercitu, novas machinas apponi præcepit, ut dolo, aut virtute caperetur: sed Dominus Omnipotens meritis, & oratione B. Bar-
bati

bati enervavit vires militum; & sic demum, Augustus, vanus, & vacuus recessit, tantum acceptis obsidiis; inde pervolat, Neapolimque ingressus, & velivolum mare appetens, suos adiit fines.

IX. Lucerinus autem Episcopus, qui antequam caperetur sua Dioecesis, latenter fugerat cum suis Clericis in aliquam partem Apuliæ: condidit Oppidum nomine *Lefinam*, in quo, & moratus est per annos non exiguos. Sed postquam Dominus permisit flagellari Aufoniam Barbarorum gladiis, sunt ingressi Agareni, & latè eam depopulantes, magno cum impetu venerunt *Larinum*, quam destruentes, Habitatores ipsius gladiis occiderunt. Post hæc verò, quia Habitatoribus carebat ipsa depopulata Civitas, ierunt Habitatores de Oppido *Lefinæ*. Illucque furtim tulerunt duo Corpora SS. PRIMIANI, & FIRMIANI, ibi quiescentium, & duxerunt *Lefinam*: Quum autem Homines *Larinenses* hac, illacque discurrerent per agros, invenerunt sepulchra Sanctorum effossa, & Corpora ablata; in magno itaque moerore positi, & diutiùs lamentantes suis indicant Concivibus, quibus adunatis sollicitius consulunt, & per plura loca indagantur, ut Sanctorum pignora, a quibus Piratis sunt delata in lucem perduceret Dominus Omnipotens.

X. Quo

X. Quo comperto, quod homines de Oppido *Lefinæ* rapuissent, omnes se in armis properantes, properarunt *Luceriam*; quam circumiētes pervenerunt ad Sepulcrum S. PARDI Confessoris, & Episcopi, quod effodientes, repereunt Sanctum Corpus intactum, minus tantum uno pollice, quod cum gaudio elevantes, dignis lintheaminibus involutum, ac thimiamatibus præcedentibus, & faculis coruscantibus, cum hymnis, & canticis itinere arrepto, coeperunt properare *Larinum*. Sed antequam propinquasset portæ Civitatis, Vectores ipsius S. Pignoris substituerunt, non valentes incedere, Divina Clementia talia operante. Quumque omnes, qui ad S. Corporis obsequium confluxerant, hoc cernentes, tenerentur attoniti de tanto miraculo, coeperunt flere, & solotenus conquiescentes, & ubertim genas madefacientes: prostrati ante S. Corpus has voces cum prece, & magnis promissionibus emittebant: O SS. Præsul, B. PARDE, qui, & Cecos videre fecisti, & Surdos audire, claudosque ambulare, Paraliticos contractare, Juvenes nervorum dissolutione laborantes in pristinum sanos reduxisti, obsessos ab immundis Spiritibus non solum præce, sed interdum etiam potestate sanasti: adesto nunc afflictis Reliquiis *Larinensium*, & concede, ut infra mœnia istius Civitatis intromissum, te mereamur

mur habere protectorem, & defensorem, non solum Corporum, sed etiam animarum, ut sicut reliquæ Civitates iripudiant, & extolluntur in suis Sanctis Protectoribus, sic, & nos gaudeamus Te habentes gubernatorem: Ad has preces, & lacrymas B. PARDUS Confessor, & Pontifex divino munere motus: & gressus redidit hominum, & prosperum iter eundi ad Civitatem, ut, & ipsi gauderent se exauditos, & ipse ibi quiescere in loco sibi a Domino præparato. Tunc omnes Vectores, & obsecutores ipsius sancti Pignoris elevantes illud cum hymnis, & canticis, & omni honore, introduxerunt in *Larinensem* Civitatem Corpus B. PARDI Episcopi, & Confessoris, & posuerunt eum in Ecclesiam S. Dei Genetricis, & Virginis Mariæ, usquequo sibi dignam fabricarent Ecclesiam, in qua poneretur. In qua non post multos dies positus est, & Omnipotens Dominus suis Fidelibus multa beneficia præstat per eum usque in hodiernum diem.

XI. Tempore autem quodam, quo Dominus permisit flagellari Italos pro suis iniquitatibus flagellis Paganorum, ingressi Ungari *Esperiam*, omnes Christicolas quotquot obvios habuerunt, ut hostes, secundum suum posse necaverunt, & mænia subvertentes urbium munitissimarum, ac depopulantes Provincias pervenerunt

Lari-

Larinum. Quam graviter oppugnantes deprædati sunt usque ad internicionem. Sed quum vellet reverti cum spoliis, & captivis in sua castra, orantibus civibus ad tumultum Beatissimi PARDI Episcopi, ut & eos liberaret, & captivos solveret: tantam confusionem contulit eis, ut tremebundi fugerint in suis tentoriis, & homines, ac bestias, & universa spolia relinquentes, quasi magna militum manu cogerentur, sic otiùs fugiebant. Captivi verò ad civitatem reversi jam soluti, glorificabant Dominum, & S. PARDUM Confessorem, & Episcopum, cujus precibus ab hostium manibus liberari merebantur.

XII. Alio autem tempore impetum facientes Ungari, cæperunt ipsam civitatem, & exspoliantes eam venerunt ad Ecclesiam, ubi tumultatus erat B. PARDUS Episcopus, erga cujus tumultum latebat quidam Guido Presbyter cum quadam Vetula, ac parvo puerulo, & exspoliantes dictam Ecclesiam omnibus bonis, sic cæcati sunt meritis B. PARDI Episcopi, ut nec viderent, nec continerent latitantes. Post non multos annos quædam cæca venit ad sepulchrum ejus, misericordiam petens, ut lumen reciperet, & statim eo operante consecuta est illuminationem. O quanti cæci, quanti dæmoniaci, quanti paralitici susceperunt sanitatem ad sepulchrum ejus, & usque

C

hodie

hodie suscipiunt humiliter, & devotè petentes!
Fuit enim hic Pastor pius, & misericors, humilis
& benignus; nullum spernens, nullum despi-
ciens, omnibus tribuebat, & omnibus indulge-
bat, animabat trepidos, mitigabat violentos.

COMMENTARIUS,
ET ANIMADVERSIONES CRITICÆ
AD VITAM, ET ACTA
S. PARDI EPISCOPI,
LATINATUM PATRONI PRINCIPALIS:
IN QUIBUS AGITUR ETIAM
DE
SS. PRIMIANO, FIRMIANO, ET CASTO
FRATRIBUS,
LATINI MARTYRIO FUNCTIS.
CAPUT I.

Duplex Vita S. PARDI. Quæ brevior, ac sine Prologo antiquior est, ac primigenia, scripta decimo exeunte Jesu Christi Seculo. Radoynus paullò post vitam ipsam fusiori calamo enarravit; nonnullis additis. Utriusque Opellæ discrimen aperitur, & judicium.

- I. **D**uplex antiquis excepta Codicibus mss. circumfertur Vita S. Pardi: alia brevior sine prologo, Auctore Anonymo, cujus initium: *Beatus Pardus Episcopus merito virtutum Deo acceptus*; desinit autem: *Cæci etiam, Dæmoniaci, Paralitici virtute S. Episcopi, & precibus usque hodie sanitatem suscipiunt humiliter, & devotè petentes, ad laudem, & gloriam Christi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.* Hujus vitæ exemplaria exarata decimo

exeunte, atque undecimo Christianæ salutis seculo, quum variis in locis, præsertim verò in nostratum, ac finitimis regionibus occurrant, Auctor decimo Christi seculo vixisse videtur. Neque stylus, & res narratæ quidquam obiciunt, quod aliter viros criticos sentire cogat.

II. Hæc unice vita est, quæ utpote antiquior, & graviolem Scriptorem nacla, licet Anonymum, communi usui comprobata, inter divina quoque Officia ab Larinate, aliisque Ecclesiis, olim è ritu sacro lecta est, recurrente festo die S. Pardi, ut veteres *Libri Sanctorales*, & *lectionarii de Vitis Sanctorum* ostendunt.

III. Quæ heic exhibetur, sumta est ex antiquo *Libro Sanctorali* Larinatis Ecclesiæ, unde sub annum reparatæ salutis MCDXC. descriptum fuit in optimæ notæ codice Bibliothecæ Marchionum Histoniensium. Eadem omnino legitur in *Lectionario Vitarum Sanctorum* quod XI. Jesu Christi seculo inter divina officia usui erat Monachis Ordinis S. Benedicti in celeberrimo Monasterio S. Joannis in Venere in *Frentanis*. Ipsam item habet Vaticanæ Bibliothecæ codex M S. signatus numero 5834. deest tamen in eo principium, usque ad verba: *relicta Ecclesia sua Peloponnesii*; quod fortè temporum, vel hominum injuriis desiderabatur in veteri Codice Canusinæ Ecclesiæ, unde Vaticanum exemplum sumtum est. In hoc Codice nonnulla, & alicubi verba defunt, alibi perperam exprimuntur. Ita tamen, ut nullo ferè negotio prudens Lector defectum, vel errorem agnoscat.

IV. Vita proxilior cum Prologo, petente *Mirata Matrona*, paullo post à *Radoyno*, sive *Rodonio*, ut in Bovini Codice legitur, *Larinensis* Ecclesiæ Levita scripta est: nonnullis additis, quæ ex majorum traditione acceperat, quum alia penè quæcumque in breviori Vita tradita

tradita invenerat, in suum Commentarium fere ad verbum transfulerit, longe alio usus, ipse, loquendi genere. Non ita tamen feliciter opus absolvit, quin aliquando curæ minus exactæ, vel ineptæ amplificationis, & interpolationis notam fugiat. Primæ labis exempla in designando S. Pardi Episcopatu, & discessu Constantis Imperatoris ex Italia suo loco indicabimus. Aliud vitium facile quisque deprehendet, si alteram cum altera narratione conferat.

V. De utraque Vita S. Pardi loquens Henschenius in Commentario prævio num. 2. alteram ex altera contractam censuit: non animadvertens, duas longe diversas opellas esse, & illam primigeniam, & antiquiorem, quam ex *Radoyno* sumtam credidit, ejus hæc verba sunt: *Eadem acta* [descripta ex codice M S. Bovinensi] *Sed absque Prologo, & nonnihil contracta describi nobis curavimus ex M S. codice Bibliothecæ Vaticanæ, quod ad primi M S. correctionem aliquando necessariam profuit. Sunt autem illa non valde antiqua, sed seculo primo decimo, aut etiam serius, ex traditione forsitan Populari composita. Prologus justo verbosior est. Auctor in eo se Radoynum Levitam appellat, scilicet Ecclesiæ Larinensis; Profecto se proluxiori calamo, & ornatiori sermone S. Pardi Vitam scribere suscepisse, suis, ipse, verbis Radoynus significat in Prologo num. 2. Istius Sanctissimi Patris Pardi Confessoris, atque Pontificis Vitam, & meritum enucleatius exarare aggrediar: ut haurientes corporalibus auribus, ejus Sanctissima facta interiorum viscera referta dulcedine, mellito gutture indesinenter eruant:* Quæ quæ antea extabat vita, ceu rudi scripta stylo [ut Radoynus quidem sentiebat plus æquo sibi blandiens, & tribuens] eloquentiæ, quæ ipse præstabat, lepore, lectores suos movere, ac delectare non posset.

Hinc

Hinc in fine sequentis numeri 3. citati Prologi, non qualitercumque mandare literis: sed *S. Pardi* Vitam *comere* proficitur.

VI. At quamvis ipse pro rudis seculi more eleganter, scitèque opus suum confecisse putaverit, suorum labes temporum non exuit. Enim vero capita, secundum, & tertium Prologi, descripta videntur ex aliquo sermone ab Episcopo Larinatum ad Populum habito die festo *S. Pardi*. Styli diversitas, argumentum morale sacris concionibus aptum, & aliena ab Historico proposito *audientibus fratribus* adhortatio, id evincunt. Proinde si duo illa Capita longius arcessita, usque ad Verba: *Sed nunc qua occasione, vel quibus precibus &c.* Prologo auferantur, aptius capiti membra cohærebunt; nec adeo importuna operi, & lectori evadet præfatio. Hominis ingenium ad confarciandum, & *Verbositatem*, ut Firmici utar verbo, *pronum*, alibi quoque se prodit. Capite x. Vitæ quum narrasset, portitores Sacri Corporis, antequam *Latinum* pervenirent, repentè destitutos viribus, incedere ultra nequisse: addit, *attonitos miraculo*, quotquot *præsentés aderant*, flere cepisse, & *soletenus conquinescentes*, & *ubertim genas madefacientes*, prostratos ante Corpus, *voces cum prece*, & *magnis promissionibus emisisse*. Eiusdem autem precis loco integram orationem promiscuè multitudinis ori tribuit, quæ per illa tempora, & sequentibus etiam seculis, die festo Translationis *S. Pardi* inter divina officia in Larinati Ecclesia recitari quotannis consuevit, recurrenti memoriæ, atque exoptato apud Deum *S. Episcopi* patrocínio; cuius gratia sacrum ipsius Corpus e Lucerienti Suburbano in Urbem suam Larinates transtulerant, sapienter jam pridem accomodata, & unice congruens. Hoc in loco illud

lud etiam animavertimus: ipsius Orationis fundo alias item Ecclesias usas esse in pari festo, ac celebritate Translationum Corporum Sanctorum hominum, qui illorum Patroni apud Deum fuerunt adsciti.

VII. Opusculum Radoni sunt qui censeant, non esse absolutum, vel si absolutum, non apud multos vulgatum antiquitus. Conjectura suo pondere nititur. Nam vix unum, (quantum hactenus noscere licuit,) in Archivo Capituli, & Canonicorum Bovinensium invenitur exemplum, quod Radoni opus posteritati ferret. Ab illo præterito seculo accepit Ughellus, tum ipse cum Bollandianis sociis communicavit, teste Henschenio citato loco numero 2. Quod autem nunc prodit, cum Bovinensi diligenter collatum Codice, plenius Ughelliano exemplo est, & emendatus. Caterum utrumque Scriptorum Vitæ *S. Pardi* veritatis studiosum fuisse, ex præcipuis historiarum capitibus in hoc Commentario expendendis exploratum fiet.

CAPUT II.

De ætate *S. PARDI* variæ referuntur Scriptorum Sententiæ. Conciliantur graviores Critici, & probatur Conjectura, qua asseritur, eum vixisse sexto Christi seculo exeunte, & sequenti. Diuturnitas ejusdem ætatis ex Vita arguitur. Radoini narrationi additum esse nomen CORNELII Papæ multis ostenditur.

I. **D**E ætate, qua floruit *S. Pardus* multæ, ac variæ circumferuntur Scriptorum sententiæ, quæ illam satis dubiam, & obscuram reddunt: Radoinus Levita Ecclesiæ Larinensis, in Vita *S. Pardi*, quam x. vel xi. Jesu Christi seculo scripserit (si nonnullis ipsius exemplari-
bus

bus fidem habemus) *S. Cornelio* Romano Pontifice illum Romam accessisse prodit: qui unicus ejus nominis, in serie Summorum Pontificum, secundum recentium Criticorum supputationem anno Domini cclii. Christianæ præsidebat Ecclesiæ. Pompejus Sarnellus, Vigiliensis Episcopus in Chronologia Episcoporum, & Archiepiscoporum Siponti in *S. Leone*, quem quartum Sipontinorum Episcopum appellat: traditque mortem obiisse Septimo, ac vigesimo Episcopatus anno, Christi vero cccxiii. Cajo Romano Pontifice, pag. 27. iis temporibus *S. Pardum* floruisse memorat. Godefridus Henschenius Tom. 6. Sanctorum Maij in notis ad citatum Radoyn. pag. 371. litt. F. *Insertum* (inquit) bis erat nomen *Cornelij*, qui unicus fuit (Pontifex Max.) anno cclii. sed multo serius videtur *Pardus* vixisse seculo v. aut vi. Philippus Ferrarius in notis ad suum Martyrologium die xxvi Maii. Sancti *Barbati Episcopi Beneventani tempestate S. Pardum, vixisse scribit*. Eum autem anno Domini dclxiii. electum Antistitem, anno demum ejusdem seculi lxxxii. vivere desisse, undecimo Kal. Martii à nativitate sua Octogesimo: Antiquus vitæ Scriptor Cap. iiii. num. 20. apud Bollandum, & Beneventanæ Ecclesiæ antiqua monimenta commemorant.

II. Ferrarii sententiam veram arbitror. Enim vero, si *S. Pardus* exeunte seculo vi. Natus dicatur, Romamque Episcopus accessisse, Honorio I. Romano Pontifice, qui ab anno Christi 626. ad 640. Ecclesiam rexit, in primam partem ætatis *S. Barbati* revera incidet. Non enim tunc florenti *S. Episcopus* erat ætate, sed *Senio*, & *valetudine fatigatus*, ut prodit in ejus vita Radoynus num. 6. Quum autem postea in Ecclesiis à se *Luceriæ* constructis Deo servisse tempora plura, & in cellula inibi constructa per plures annos degisse: *afflictum*

afflictum denique multis vigiliis, & inediis, simulque orationibus animam Deo reddidisse, in eadem vita legamus, narratis probè respondebit assertum, si *Pardum* in extrema senectute constitutum, sub annum Domini 650. ad Christum migrasse asseratur. Hæc illius ætas cæpta ab sexto exeunte seculo, cohæret etiam conjecturæ Henschenii. Neque solum memorata in Vita *S. Pardi* ante mortem acta, verum etiam, quæ post felicem ejus obitum accidisse narrantur, exactæ historiæ, ac designatis temporibus rectè congruunt. Quod tamen minimè accidet, si *Pardum* medio exeunte tertio Ecclesiæ seculo floruisse prodatur. Quando saviens in Christianos Romanorum Imperatorum insectatio, nec passa esset, duas in *Luceriæ* Suburbano edificari miræ magnitudinis Ecclesias hærentes muro Civitatis: nec tandem *S. Episcopum* cum sociis tutò, pacatèque Religiosam, ac solitariam vitam agere. Res enim sunt hujusmodi, quæ gaudentem publica pace Christianum Populum apertè indicant: nec florentem modò in Apulia Christianam Religionem, sed, & externum, publicumque Christianarum Urbium splendorem in dies auctum patefaciunt. Anno autem Christi 663. Quo *Constantinus Imperator*, multiplici, malorum genere, Apuliam, & Luceriam afflixit, *S. Pardum* jam pridem vitæ cessasse, ipsius vitæ narratio perspicuè ostendit. Quam paulo post, ut res ipsa fiat clarior, potissimè expendemus, aliisque veterum Scriptorum testimoniis confirmabimus.

III. Assertam à nobis Conjecturam de *S. Pardi* ætate magis, magisque comprobatur testimonium Petri Razani Episcopi Lucerienensis, à Sixto iv. Pontifice Maximo ad eam dignitatem evecti, pietate, doctrina, & eruditione clarissimi. Is enim in sermone de *S. Par-*

do Episcopo, quem Luceriæ ad Populum habuit, eum circa tempora S. Gregorii Magni Papæ vixisse narrat. S. Gregorius cognomento Magnus, anno Christi quingentesimo nonagesimo Catholicæ Præfectus Ecclesiæ, duodecim post annos, & menses sex Summo Pontificatu, & vita decessit. S. Pardum vero sub annum quingentesimum septuagesimum natum conijcimus, mortuum autem circa annum sequentis seculi quinquagesimum.

IV. Quod autem hujus loci caput est, nunquam *Cornelium*, neque aliud nomen Romani Pontificis in Vita S. Pardi Radoynum memorasse, inde licet argue- re, quod alia illius Vita brevior, & antiquior, quam fere ad verbum in suum verbosum Commentarium transtulit, nullum Summi Pontificis nomen exprimit. Quod potissimè videre licet ex Codice Ms. Bibliothecæ Vaticanæ signato numero 5834. Quem olim descrip- tum fuisse ex pervetusto Volumine Canulinæ Ecclesiæ S. Sabini in Apulia, cura Guillelmi Sanctæ Romanæ Ec- clesiæ Cardinalis Sirleti Bibliothecarij, ejusdem Biblio- thecæ Memorialis index nunciat. Ipsemet Codex Bovi- nensis, qui instar est Authographi, non obscura ad- ditamenti recentiori manufacti in intermedio relicto spatio præfert indicia. Præterea varium, & inconstans Scriptorum assertum de ætate S. Pardi id ipsum com- probat. Si enim expressam temporis notam, quo ille vixit, in actis ejus reperissent eadem fulti, conjectu- ris, & argumentis ducti non essent, ut rem obscuram assequerentur. Ipsemet Radoynus apertè indicat nomen *Cornelii* narrationi suæ ineptè, ac importunè fuisse af- fixum. Habet enim Cap. v. *Venit Romam cum ma- gno mærore ad Apostolicum, qui illis diebus præerat ipseus Cathedræ: quem ipse Venerabilis Papa Cornelius*
cum

DE S. PARDO EPISC. ET CONFES. 27
cum Clericis suis honorifice suscipiens &c. & Cap. vi. *Cum luctu magno retulit in auribus Summi Pontificis, ut consuleret ei Beatus Papa Cornelius quid inde faceret de suo Episcopatu. Extraneum additamentum facile agnovit Henschenius in Notis ad Radoynum: proinde de suo loquens Codice, prudenter lectorem monuit In- sertum bis erat nomen Cornelii.*

CAPUT III.

Plures sedes Episcopales in Peloponneso. Ignota est illa, cui S. PARDUS præfuit. Locus Radoyni de Patria S. PARDI in examen vocatur.

I. SUBobscura etiam Episcopalis est Sedes, quam S. Par- dus vivens obtinuit, Vita brevior, & antiquior: Bea- tus Pardus Episcopus merito virtutum Deo acceptus, dum in Peloponneso Gregem suum verbo, & exemplo fructifican- do pascit: M. S. Codex Bibliothecæ Vaticanæ signatus numero 5854. fol. 172. in ipso titulo indicat: *De Vita S. Pardi Episcopi, qui fuit Episcopus de Civitate Pelopon- nesi, & in exordio, Beatus Pardus relicta Ecclesia Pelo- ponnensi peregrinando venit Romam: Radoynus verò Le- vita Larinentis in vita ejusdem num. 5. Hic autem præ- dictus Pontifex venerandus Pardus fuit de Civitate Polipon- nesu: de ignota Urbe Peloponnesi, cui S. Pardus Epis- copus præfuit, apertè loquitur primus Auctor. Urbem Patriam significare videtur Radoynus, uterque de eo- dem loco rectè intelligi potest, licet qualis ille fuerit, omninò lateat; nam per ea tempora, quibus Pardus vixit, à Clero, & Populo ferè à Civibus eligebantur Episcopi. Fortasse non aliam, quam primi Scriptoris Anonymi fuit mens Rodayni: sed eam infelicitè, & mi- nus aptis verbis expressit.*
D 2 II. At

II. At verò licet certæ Urbis, quam S. Episcopus rexit notitia careamus, quum tres in Peloponneso Episcopatus fuisse, nimirum *Damalorum, Arpi, ac Monembasie*, sive *Temarusie*, ex antiquis monumentis liquet, in illorum aliquo S. Pardum sedem habuisse necesse est. Quo hoc assertum fulcitur vetus monumentum, paulo post capite iv. indicabimus. In sua Dioecesi Episcopale obeundo ministerium S. Pardum *virtutum meritis Deo acceptum* micuisse: tum *verbo, & exemplo* creditas sibi oves pascendo Pastoralis vigilantiae *fructus* retulisse, primigeniæ ipsius Vitæ Auctor memorat. Hæc tamen in suo subinde Opusculo Radonus Levita Larinas non expressit. Minus accuratè antiquiorem Scriptorem compilans, ac susceptum argumentum tractans.

CAPUT IV.

Causa discessus è Dioecesi, & accessus ad Romanum Pontificem aperitur. Romano Pontifice cum Concilio approbante, S. PARDUS Episcopatu se abdicat. Novum Episcopum deligendi facultas Civibus data. Peloponnesus Romano Patriarchatui subiectus. Ejus Metropolita Archiepiscopus Corinthi. Ad Archiepiscopum Thessalonicensem, tamquam Vicarium Romani Pontificis spectabat Episcopos, & Metropolitanos in Peloponneso confirmare, & ordinari, jubere.

I. **C**Aussa discessus S. Pardi à sua Dioecesi in Peloponneso, eodem Radono teste, post antiquiorem Scriptorem Vitæ, fuere pravi Populorum mores in malo obfirmati, omnem ejus curam respuentes, & medellam. Qui præterea *egre ferentes suam prædicationem, nequitiis, & cum dedecore expulerunt eum à suo Episcopatu;*

patu; Ob id S. Pardus: *Cum aliquantulis Clericis venit Romam ad Apostolicum, qui illis diebus præerat ipse Cathedræ.* Quod quidem, ut ratione motus valida, ita etiam ex disciplina Ecclesiæ Pardus præstitit. Episcopi enim è sua Dioecesi expulsio facta ab iniquo Populo, quum è *majoribus esset causis*, ad Pontificem maximum ex Sacrorum Canonum præscripto deferri debebat. Præterea Illyricum, cui suberat Peloponnesus, vel post divisum à Constantino Magno Romanum Imperium, Romano Pontifici paruit: quia pars Patriarchatus Occidentalis erat, & ex majoribus Dioecesibus una, quas Concilium Arelatense immediatè Romano Pontifici subiectas agnovit. De re ipsa perspicuum testimonium habemus Nili Doxopatrii Scriptoris Græci in *Notitia Patriarchatuum*, edita, à Schelestratio num. xix. appendicis veterum monumentorum ad opus Geographicum antiquitatis Ecclesiasticæ illustratæ tom. 2. pag. 22. Archiepiscopus Corynthis totius Peloponnesii erat Metropolita: cui septem Episcopatus suberant, nimirum *Damalorum, Arpi, Monembasie, sive Temarusie, Cephalonie, Zacynthi, Laneres, Marnæ*, ut videre licet ex antiquo Scriptore Anonymo de ordine *Thronorum Metropolitanorum* num. xxvi. citati operis Schelestratii, & apud Goarium ad calcem Godini Historiæ Byzantinæ pag. 406. Ipsum Archiepiscopum memorata de causa, Metropolitanum Pallium a Romano Pontifice accipere consuevisse cum potestate præsidendi Peloponneso, liquet ex S. Gregorio Papa I. cognomine *Magno* in lib. iv. Epist. 56. Obstante nullo Illyricum Romano Patriarchatui subfuit ad Leonem Isauricum Imperatorem Iconoclastam: qui indignè ferens invictam, constantiam Gregorii II. & Gregorii III. Summorum Pontificum pro defensione cultus Sacrarum Imaginum, Illyricum, Siciliam, & Calabriam a Patriarchatu

chatu Romano avulsit, ut notat Thomassinus Disciplin. Ecclesiast. par. 1. lib. 1. Cap. XVIII. num. 6.

II. Honorificè à Pontifice Romano *Pardus* exceptus postquam casus, & gesta suarum ovium cum luctu magno eidem retulisset, Pontifex, quid facto opus esset, respondere prudenter distulit *Auditis subinde Civibus suis Romam profecti: qui belluina feritate deposita, pravique facti pœnitentes, suum reposcebant Episcopum*, recusavit *Pardus* illis morem gerere: *Quia senio, & valetudine fatigabatur. Tum Summi Pontificis, & Sancti Concilii roboratus consilio, licentiam dedit eis alium intronizandi in sua Sede, ut se vestigiis Summi Pontificis adjunctum in Urbe liquerent commansurum.*

III. In hoc facti genere non eximiam tantum prudentiam, verum etiam Christianam humilitatem, & charitatem S. *Pardus* ostendit; Quamvis enim mutatos se animo profiterentur, qui tam graviter ipsum offenderant, *senilem tamen ætatem, affectumque morbis corpus ipse cogitans, eam se Gregi curam conferre non posse intelligebat, quam oves pravis vitiis pertinacissimè inhaerentes tunc maximè exigebant. Quibus extirpandis, alterius validioris, ac improbis non invisi Episcopi operam magis illi profuturam sapientissimè censuit. Didicerat siquidem experimento, impensa cura, & vigilantia, sua exacerbari potius, quam sanari morbos corrupti populi: id facto comprobans, quod jam pridem S. Augustinus in lib. II. contra Cresconium Cap. XI. docuit simul atque laudavit: Neque enim Episcopi propter nos sumus, sed propter eos, quibus verbum, & Sacramentum Dominicum ministramus; ac per hoc, ut eorum sine scandalo gubernandorum sese necessitas tulerit, ita, vel esse, vel non esse debemus, quod non propter nos, sed propter alios sumus. Denique nonnulli sancta humilitate præditi*

Viri

Viri propter quædam in se offendicula, quibus piè, religiosèque movebantur, Episcopatus officium non solum sine culpa, verum etiam cum laude posuerunt.

IV. Quod ait Vitæ Scriptor: *Summi Pontificis, & Sancti Concilii judicio*, *Pardi* propositum comprobatum fuisse: meminisse primum lectorem volumus ex Canone V. primæ Nicænæ Synodi bis quotannis Romæ Provincialium Episcoporum Concilia, haberi consuevisse, in quibus emergentes Episcoporum, & Ecclesiarum causæ cognoscebantur, ne quid in illis absurdum esset, aut error, ut constat ex Epistola xv. aliàs iv. S. Leonis Papæ I. ad universos Episcopos Siciliæ. Ac de eodem servando more præcipuæ occurrunt leges in Codice Canonum, & Constitutorum Ecclesiasticorum Apostolicæ Sedis, qui usui fuit S. Romanæ Ecclesiæ SS. Innocentio I., Zosimo, Leone Magno, & Successoribus Pontificibus Maximis cap. 1. tit. 2. n. 9. & cap. 57. n. 20.

V. Ad ipsum verò Concilium delata est à Pontifice Maximo causæ dimittendi Episcopatus cognitio, quia, ut animadvertit Thomassinus Part. II. lib. II. cap. LII. *De Resignatione, & cessione Episcopatum ab anno Christi quingentesimo ad octingentesimum; num. VII. Nondum, vel usu, vel Canonicis institutis vindicatum erat uni summo Pontifici potestatem Episcopos absolvendi à Sacro Ecclesiarum nexu, ac conjugio; Et num. XIV. ejusdem Capituli: Crimen (inquit) ægritudine desperata, Gregis intratabilis pertinacia, ejusmodi erant causæ, quibus Canonica cessio condonaretur. Sed immoderatio secessus pii, & contemplationis amor viros quandoque Sanctissimos incessebat, & præter Canonum normam transversos agebat. Ad Papam aliquando, non semper, ad Imperatorem, ad Patriarchas confugiebant, & ad Metropolitanos, nulla certa, & quæ ubique servaretur forma. Ac si*

dicat,

*dicas, disciplinam Ecclesiæ in istiusmodi rebus, in dies singulos magis magisque climatam fuisse, necdum ad um-
guem perpolitam.*

VI. Electum porrò à Civibus fuisse alium Episco-
pum, qui in Peloponneso loco *Pardi* gregem pasceret, in
ejus Vita memoratur, de consecratione vero illius a Sum-
mo Pontifice Romæ peracta, vel imperata, verbum nul-
lum. Neque id mirum. Archiepiscopus siquidem Thes-
salonicensis Vicarius erat Papæ in Illyrico, & ipse confir-
mabat electos Episcopos, & Metropolitans: tum jubebat
ordinare Consecrationem Episcoporum omnium ei reser-
varant Siricius, & Damasus, ut notat Thomassinus par. 1.
lib. 1. cap. 18. n. 9. Cui probe consonant, quæ de re ipsa
scribit S. Leo Magnus Pont. Max. in Epist. v. ad Episco-
pos Metropolitanos Illyrici cap. 5. & in Epist. xii. aliàs
84. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum cap. 6.

C A P U T V.

*Dimisso Episcopatu, S. Pardus permissu Romani Pontificis
Apuliam petit, & apud Luceriam Vitam eremiticam cum
sociis instituit. Ejus ibidem acta expensa, & illustrata.
Divitiæ Lucerinorum per illa tempora. Disciplina Ec-
clesiastica decerta, & fixa Eremitarum Sede vicens in
Patriarchatu Romano exacte servata a S. Pardo.*

I. **P**ardus dimissi Episcopatus levatus onere: Ex-
petivit a Papa, (ut narrat Radoynus nu. 7.
ut sibi locum annueret commanendi Apuliæ. Quo impe-
trato: quia locum invenerat suum implendi desiderium, so-
dales etiam cum petitione attribuit. At ille compos Voti effe-
ctus, stipatus magnis catervis, & Sanctissimis Turmis ve-
nit Apuliam. Inveniensque ibi locum aptum sui desiderii,
appli-

*applicuit in Suburbano opulentissima Luceria: auctor
ipse ædificari porro S. Pardum curasse memorat, miræ ma-
gnitudinis, & pulchritudinis duas Ecclesias hærentes muro
Civitatis, in quibus, (inquit) Deo servavit tempora plu-
ra: & erga quas parvissimam, & arctissimam cellulam sibi
feri præcepit: in qua per plures annos degens, afflictus
multis vigiliis, & inediis, simulque orationibus Deo animam
reddidit.* Memorata piorum sociorum frequentia, quæ
cum Pardo in Apuliam successit, instituendæ solitariæ vi-
tæ causa, multo clarius ostendit, id tertio excurrente
Ecclesiæ seculo, adhuc in Christianam Religionem sæ-
vientibus Romanorum Imperatoribus, fieri nequisse, sed
designatis Vitæ *S. Pardi* temporibus probè congruere. No-
ta subinde Apulis morum ejus Sanctitas: populorum in
ipsum reverentia, Lucerinorum etiam pietas præcipua,
& affluentia: florens denique tunc maxime in insigni Ur-
be Christiana Religio, eorundem Sacrorum ædificiorum
constructionem facilem pauperi reddiderunt.

II. Unam ex hisce Ecclesiis à *S. Pardo* exstructis eam
fuisse, quæ nunc Luceriæ *S. Maria de Spica* appellatur,
eo in loco sita, ubi quondam Cereris assurgebat ædes,
Cives memorant. Horum ductus testimonio idem prodit
Seraphinus Montorius in *Zodiaco Mariano*, seu libro de
Sacris Imaginibus B. Mariæ Virginis Dei Genitricis, in
Neapolitano Regno Miraculorum Nomine claris, Signo
xii. Stella vi. pag. 698. *Scribens tamen primis temporibus
valde angustam ipsam Ecclesiam exstitisse, Vitæ S. Par-
di adversatur antiquo Scriptori, qui apertè asserit,
utramque à S. Episcopo ædificatam Ecclesiam miræ ma-
gnitudinis, & pulchritudinis fuisse.*

III. Quod ad divitias pertinet, quibus Luceria abun-
dabat seculo Christi septimo, præter Radoynum, alii
antiqui Scriptores suppetunt, qui id testantur. Auctor

Anonymus Vitæ S. *Barbati* Episcopi Beneventani, qui non multo post ejus obitum scripsit octavo seculo apud Bolandianos ad diem xix. mensis Februarii cap. 1. num. 6. *opulentissimam* extitisse prodit. Paulus autem Diaconus lib. 5. de gestis Longobardorum cap. 6. *opulentem* Apuliæ Civitatem tunc fuisse memorat. Utriusque Historici locos paulo post recensebimus.

IV. Memoratæ ab historicis Lucerianæ opulentiae quatuor præcipuæ succurunt causæ: Agri nimirum feracitas, loci opportunitas, Civium industria, & Beneventanorum Principum, qui tunc rerum potiebantur, vigil, ac sapiens studium procurandi terra, marique, qua via poterant, & licebat, subjectorum Populorum comoda. Experimento enim didicimus, quoties recensita viguere media numquam Apulis opes defuisse: paupertate autem uberrimæ regionis laborasse incolas, quando soli felicitati accolarum diligentia, commerciorum frequentia, vel Summorum Principum intenta communi bono providentia defuit.

V. Ad disciplinam verò Ecclesiæ illorum temporum in Romano Patriarchatu servatam, referendum est, quod Eremiticam vitam permissu Romani Pontificis, certo in loco *Pardus* cum Sociis instituit. Contra enim in eo facti genere agere damnatum erat, & adversum moribus florentis Ecclesiæ. Qua de re S. Augustinus in libro de Opere Monachorum cap. 28. scripsit *Diabolus bonum Christi odorem omni modo cupiens obscurare putoribus suis, tam multos hypocritas usquequaque sub habito Monachorum dispersit circumcunctes Provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes*. Et antiquus Auctor Anonymus Vitæ S. Fulgentii Ruspensis Episcopi, qui sub annum nati Salvatoris 520. multiplici clarebat nomine jam pridem à Vandalis ob Catholicam Fidem

dem in Sardiniam relegatus cap. 27. *Noluit planè jam B. Fulgentius in priori domo multis fratribus comitantibus diutius habitare, sed juxta Basilicam S. Martyris Saturnini procul à strepitu Civitatis vacantem reperiens locum, Primasio Calaritanæ Civitatis Antistite Venerabili prius, sicut decuit, postulato, novum sumptibus propriis Monasterium fabricavit. In quo quadraginta, & amplius fratribus congregatis disciplinæ cænobialis ordinem servavit illæsum*.

VI. Eos, qui cum S. Pardo iustituendæ Vitæ Eremiticæ causa ab Urbe Roma in Apuliam sunt prosequuti, temperato vocabulo brevioris vitæ auctor Anonymus *socios* appellat. Radonus eum *stipatum magnis Catervis, & Sanctissimis Turmis in Apuliam concessisse* scribit. At verò magnopere vereor, ne & hic importunæ amplificationi Rodonus indusserit. Profectò Luceriæ Suburbium tantam Eremitarum cum S. Pardo admississe multitudinem sine graviori, & idoneo teste non ità facilè virtus Criticis quispiam persuadebit. Peculiaris Lucerinorum Historia, & popularis traditio usquequaque Radono non favent. Ne quis tamen miretur vicinum Urbi locum Eremiticæ ducendæ vitæ à S. Pardo fuisse delectum, lubet hic congruens Rei nostræ S. Hieronymi testimonium proferre, qui in Epistola xvi. editionis antiquæ, novissimæ autem Veronensis cxxvii. *ad Principiam scripsit. Suburbanus ager vobis pro Monasterio fuit, & rus electum pro solitudine: multoque ita vixistis tempore. Ut ex imitatione vestri, & conversione multarum gauderemus Romanam factam Hierosolymam. Crebra Virginum Monasteria, Monachorum innumerabilis multitudo*.

CAPUT VI.

Episcopatum Lucerinum S. Pardus nunquam gessit. Momenta, & rationes illorum, qui id asserunt, examinantur, & refelluntur. Ferrarius nusquam prodidit S. Pardum fuisse Larinatum Episcopum. Ughellus, & Orlendius de re ipsa notantur. Refellitur rursus Ughellus tradens, alium Episcopatum in Italia à Romano Pontifice oblatum fuisse S. Pardo.

I. **D**igressum Roma in Apuliam *Pardam*, Episcopatum Luceriæ suscepisse nonnulli recentes Scriptores narrant. Nimirum Pompejus Sarnellus Vigiliensis Episcopus in Chronologia Sipontinorum Antistitum in S. Leone num. 4. & ex eodem Sarnello Nicolaus Coletus in supplemento, & additionibus ad Italiam sacram Ughelli tom. 8. column. 279. Eidem sententiæ de Episcopatu Lucerino *S. Pardi* adhæserunt Persius Cononius in Historia Regni Neapolis, & Frater Archangelus de Montisarculo Ordinis Minorum Observantium in Chronologia Provinciæ S. Angeli part. 3. cap. 1. p. 356. Verùm id silent omnia prorsus Lucerinorum, & aliorum antiqua monimenta. Scriptores præterea vitæ ejus non modo silent, sed apertè repugnant. Pari siquidem constantia produnt, *S. Pardum*, dimisso in Peloponneso Episcopatu, quia senio, & valetudine gravabatur, Eremiticam vitam egisse in Lucerino Suburbano, arctissimaque degisse in cellula, inedia, & vigiliis afflictum, & precibus ad Deum fufis intentum. Quas autem causas abdicandi se Episcopali Ministerio, à Pontifice Maximo, & Romano Concilio comprobatas vidimus, vim item habuisse, ne alibi id ipsum obiret, nemo est, qui non intelli-

telligat. Satis insuper notum est æquissimum illud viro-
rum Criticorum affatum de antiquis rebus ad Historiam
pertinentibus nihil asserendum, quod non idoneo, &
antiquo nitatur teste. Alias eadem facilitate assertum ri-
detur, & contemnitur, qua fingitur, & obtruditur.
Vetus enim historia antiquum testimonium gestæ rei est,
non commentum Scriptorum recentium.

II. Visuntur quidem Luceriæ, præsertim in Cathedra-
li Templo constructo à Carolo II. Andegavinsî Nea-
politanorum Rege sub annum Dom. 1302. Imagines quæ-
dam *S. Pardi*, quibus adpositæ inscriptiones, illum Lu-
cerinorum Episcopum fuisse indicant. Sed picturæ ipsæ
antiquæ non sunt, & inscriptiones recentiori ævo feruntur
adiectæ. Hæc obscura ignotorum Auctorum testimonia
fortassè moverunt Sarnellum, potioribus tamen ducti
momentis Ughellus in Italia sacra, Ferrarius in *Catalo-
go Sanctorum*, qui in *Martyrologio Romano non sunt*, &
Ciarlantis in *Memoriis historicis Samnii* lib. 5. cap. 22.
illa meritò neglexerunt, & pendere nihili. Suam enim
lectoribus patefacientes sententiam, *Pardum* apud Lu-
cerienses Eremitam, non Episcopum egisse testati sunt.
Dictis pondus addit altum silentium Petri Razani doctis-
simi Luceriæ Episcopi, qui in sermone de *S. Pardo* ad
suum Populum habito, nusquam meminit de Episcopatu
gesto Luceriæ. Non omisurus certe hoc decus suæ Sedis,
& Ecclesiæ, si verum comperisset. Occasio aderat lo-
cus exigebat, nec minus dicentis dignitati, quam au-
dientium honori ea commemoratio conducebat. Moni-
tis etiam vim addebat. Quid enim validius, quam San-
ctissimi Pastoris exemplum ovibus suis propositum ad imi-
tandum? Ut magis mirere, ne in ipsa quidem luculenta
oratione de laudibus Luceriæ, quidquam Razanus de
tanta re loquitur.

III. Lau-

III. Laudatus Ughellus in tom. 8. citati Operis de Antistitibus Larinatibus scribens Ferrarium reprehendit, quod *S. Pardum* Episcopum Larini extitisse prodiderit. Eadem in Ferrarium censura utitur Orlendus p. 3. *Orbis Sacri, & profani illustrati* lib. IV. cap. 22. num. 7. sed uterque Scriptor apertè fallitur. Ferrarius enim non Episcopum, sed Patronum Larini *S. Pardum* esse narrat. Alio item errore laborat citato loco Ughellus scribens de *S. Pardo cum à sua sede expulsus fuisset, Romam venit ad Pontificem Maximum: à quo oblatum in Italia alterum Episcopatum, quietis gratia, & amore solitudinis illum recusavit, & in Eremum secessit propè Luceriam Civitatem Apuliæ. Ubi tanta Vitæ Sanctitate in ea solitudine vixit, ut Sanctus post obitum habitus sit: nusquam enim alium Episcopatum, post primum dimissum, S. Pardo oblatum legitur.*

C A P U T VII.

S. Pardus statura supra mediocrem fuit, & corpore valido.

I. **S**Tatura supra mediocrem, validoque *Pardum* fuisse corpore, medicæ, atque anatomicæ rei periti coniecerunt ex ossibus, quæ magna cura inspexerunt, & expenderunt in translatione facta ritu solenni, anno præteriti seculi nonagesimosexto, die 23. Mensis Maii præsentibus Josepho Catalano Larinensi, & Fabricio Ciano Guardienti Episcopis, multisque aliis viris, gravibus, nobilibus, ac dignitate præstantibus. Validam temperationem corporis *S. Pardi* inde etiam licet arguere, quod Episcopatum dimittens licet gravatus senio, adversa affligeretur valetudine, Eremiticam nihilominus Vitam delegit, & inter assiduas corporis afflictationes annis multis ætatem protraxit.

II. Alia

II. Alia *S. Pardi* apud Lucerinos præclarè acta Scriptorum silentium, & antiquitas nobis occuluerunt. Narrat tamen in postremo capite Radonus: *Fuit hic Pastor pius, & misericors: humilis, & benignus; nullum spernens, nullum despiciens. Omnibus tribuebat, & omnibus indulgebat. Animabat frigidos, mitigabat violentos.* In exemplo, quod è Bovinensi Codice publici Notarii manu descriptum, Illū Dominus Fr. Antonius Lucci Episcopus Bovini misit ad Illū D. Joannem Andream Triam Larinatum Antistitem in fine additur: *Cætera desunt.* Vivum miraculis etiam à Deo illustratum fuisse, apud ipsum Radonum Capite x. narratur his verbis: *O Sanctissime Presul Beate Parde, qui & cæcos videre fecisti, & surdos audire, claudosque ambulare, Paraliticos contractionem membrorum laborantes in pristinum officium reduxisti, obsessos ab immundis spiritibus, non solum prece, sed interdum etiam potestate sanasti, adesto nunc afflictis Larinensium Reliquiis.*

C A P U T VIII.

Dies obitus ejus extitit XVI. Kalendas Novembris. Ob id Natalis dictus in antiquis monumentis. Corpus diu servatum incorruptum.

I. **Q**Uod ad diem obitus pertinet, eum fuisse decimum septimum mensis Octobris perspicuè significat pervetustus Codex olim Canusinae Ecclesiæ S. Sabini literis Longobardicis exaratus, undè centum octoginta ante annos Guillelmus Cardinalis Sirletus doctrina, eruditione, atque pietate longè clarissimus describendas curavit Vitas *S. Pardi*, & aliorum Sanctorum, easque in Bibliothecam Vaticanam, cui præerat,

erat, intulit: Habet enim *Vita S. Pardi Episcopi*, *cujus natalis celebratur xvi. Calendas Novembris*. Non aliter antiquus *Liber Sanctoralis* Larinensis Ecclesiæ. Incipit [inquit] *Vita S. Pardi Episcopi, & Confessoris, cujus Translatio celebratur septimo Calendas Junii, Natalis vero xvi. Calendas Novembris*.

II. Porro autem Natalis diei nomine diem mortis Sanctorum hominum ex pervetusto, atque constanti Catholica Ecclesiæ more, res adeo clara est, ut probatione non egeat: *Natalem ergo Sanctorum cum auditis charissimi* (inquit *S. Petrus Chrysologus Episcopus Ravennas serm. 129.*) *Nolite putare illum dici, quo nascuntur in terram de carne, sed de terra ad Cælum, de labore ad requiem, de tentationibus ad quietem, de cruciatibus ad delicias, non fluxas, sed fortes, & stabiles, & æternas: de mundanis Ritibus ad coronam, & gloriam*. Et *S. Nicolaus I. Pontifex Maximus in Responson. ad Consulta Bulgarorum. Aptè consuetudine tenetur Ecclesiastica, ut solemnes Beatorum Martyrum, vel Confessorum Christi dies, quibus de hoc Mundo, ad regionem migrare vivorum, nuncupentur Natales. Sed & eorum Solemnia, non Funebria tamquam morientium, sed utpotè in vera Vita nascentium, Natalitia vocitentur*. Cartusianorum Bruxellensium supplementa ad Greveni Martyrologium recitata à Bollandò in Commentario prævio ad *Vitam S. Pardi* num. 2. idem spectant. Produnt siquidem, die xvii. Octobris. In Civitatem Alarini *S. Pardi Episcopi, & Confessoris*. Ubi Martyrologia Sanctorum Festum indicant sine addito, *Natales* fere intelligi, certum est. In Ecclesia Larinatum nullum vetus monumentum reperitur, quod diem Festum xvii. mensis Oct. ad memoriam inventionis Corporis *S. Pardi* referat. Omnium primus ex conjectura id asseruit Ughellus in Catalogo Larinatum

tum Antistitum; ipsoque duce in eundem errorem Bollandus citato loco attractus est, ea fortè de causa, quia Ughellus memoria lapsus testimonium pronunciavit: *Acta ipsius m. s. hæc habent*: quæ revera nusquam proferunt. Neque jure proferre poterant. Nam Corpus *S. Pardi* apud Larinates numquam mansit ignotum. Translatum ex Urbe Luceria, in Ecclesiam B. Mariæ Dei Genitricis temporario donatum est tumulo; indè in propriam ædem inlatum populi cultu, & miraculis claruit, ut Auctores illius Vitæ testantur. Ex Basilica solo æquata, in ædem Deo in honorem B. Mariæ Virginis, & ejusdem *S. Episcopi* dedicatam translatus fuit, ubi hodieque manet, & colitur. Quod multo magis clarum fiet Capite xxi. ubi de variis Translationibus ejus agemus. Post obitum Corpus *S. Pardi* apud Lucerinos incorruptum à Deo servatum fuisse, uterque ipsius Vitæ auctor narrat. Eandem incorruptionem ad duodecimum Christi seculum non sine miraculo Larini retinuisse, ex veteri, atque coævo ipsius Ecclesiæ monumento discimus.

C A P U T IX.

Constantius Imperator Constantinopolitanus adversus Longobardos bellum in Italiam transfert. Ab antiquis Scriptoribus appellatus Constantinus. Illius in Apuliam expeditio.

I. **O**ctavo sui operis Capite Radoynus mala, quæ post obitum *S. Pardi* passi sunt Apuli ab Imperatore Constantinopolitano, commemorat. Hunc in Japygiam ad Tarentum appulsum, exindè Luceriam vi captam solo æquasse: tum Beneventum arctissima, ac molestissima obsidione vexatum, frustra tentasse, scribit

F Lon-

Longobardis nempe Principibus per idem temporis non minima ex parte parebat Apulia, conatumque, & curam omnem in Italiam profectus, Cæsar adhibuit, ut amissas Regiones recuperaret, & Oppida. Nihil hic Auctor narrat, quod præcipuarum Urbium monimentis, & aliorum veterum Historicorum, qui in Italia vixerunt, testimonio non comprobetur.

II. Antequam verò S. Pardi Vitam singillatim, hac in parte illustremus, illud in primis animadvertendum: memorato Augusto Cæsari, tametsi *Constans* proprium, germanumque nomen fuerit, Seculo tamen septimo, & sequenti vulgò *Constantinum* diminutivo vocabulo appellatum esse. Nec aliter antiquos Scriptores, qui per ea tempora in Italia floruerunt, eum vocasse. Quod ideo adnotatum volui, ne quis illorum temporum morem, supinum Radoyni errorem censeat. Auctor Anonymus Vitæ S. Barbaty, qui seculo Christi septimo vixit apud Bollandianos ad diem xix. Mensis Feb. cap. i. n. 6. Et Paullus Diaconus lib. 5. de gestis Longobardorum *Constantinum* perinde, atque Constantem dictum produnt. Anastasius Bibliothecarius in Vitaliano Papa non aliter, ac Radoynus *Constantinum* appellat. His accedunt & recentium Criticorum suffragia. Ughellus tom. 7. Italiæ Sacræ de Episcopis Beneventanis num. 35. in S. Barbato. *Constantinus* (inquit) *dictus Constans Imperator Constantinopolitanus*. Godefridus Henschenius in Notis ad Vitam S. Pardi lit. H. ad Verb. *Constantinus*. *Intelligendus Constans, aliis etiam Constantinus dictus Imperatoris Heraclii ex filio Constantino Novercæ fraude occiso Nepos*: addit hic Henschenius in Vaticano Codice scribi *Constantius*. Sed fallitur. Ibi enim *Constantinus*, non *Constantius* exprimitur.

CAPUT X.

Mala gravia explicantur, quibus Imperator subiectos Populos, Apulosque, & Calabros affixit. Calabriæ nomine quænam antiquis Authoribus dicta Italiæ Regio.

I. **I**llustrato Cæsaris nomine, qui veluti cardo adjectæ narrationis est, alia ab eo facta in Apulia prosequimur: ac primum generalia, tum particularia, ex servato apud Radoynum ordine, investigabimus. Ut primum historiæ caput absolvamus, inquirendum est, quæ illæ fuerint Plagæ maximæ, ac depopulatio, quibus peccatis exigentibus, Apuliam totam cum Accolis Deus Omnipotens per ipsum Principem flagellari permisit. Auctor ipse post narratum Imperatoris Tarentum apulsum satis magnam aperit pœnarum congeriem, scribens *Concite autem inde surgens cum suo apparatu* (bellico) *totam Apuliam vastavit, atque prædatus est*. Radoyno probe cohæret citatus Author Vitæ S. Barbaty cap. i. num. 6. *Constantinus autem, qui & Constans est appellatus à Longobardorum manibus Italiam eripere cupiens, suæque reducere ditioni innumera suorum multitudine collecta, mare transgressus. Tarentum penetravit. Indeque profectus penè omnes Apuliæ Urbes depopulavit*. Sed neque hic malorum finis. Paullus Diaconus lib. 5. de gestis Longobardorum cap. 11. de eadem Constantis expeditione loquens. *Et tales*, (inquit) *afflictiones imposuit populo, seu habitatoribus, seu possessoribus Calabriæ, Siciliae, Africae, atque Sardiniae, quales antea numquam auditæ sunt: itaut etiam uxores à maritis, vel filii à parentibus separarentur. Sed & alia multa, & inaudita illarum regionum Populi sunt*

F 2 per-

perpeſſi: itaut nulli ſpes Vitæ remaneret. Nam & vaſa, & cimelia Sanctorum Dei Eccleſiarum Imperiali juffu, & Græcorum avaritia ſublata ſunt. Anaſtaſius Bibliothecarius in Vitaliano num. 77. Talem afflictionem poſuit in Populo, ſeu habitatoribus, vel poſſeſſoribus Provinciarum Calabriæ, Siciliæ, Africæ, Sardinia per diagrapha, ſeu capita, atque nauticationes per annos plurimos, quales à ſeculo numquam fuerunt. Sed, & alia multa inaudita perpeſſi ſunt, ut aliqua ſpes Vitæ non remaneret. Sed & Sacra vaſa, vel cimelia, ſeu uſenſilia Sanctorum Dei Eccleſiarum auferens, nihil dimiſit. Utrumque Scriptorem Calabriæ nomine, non eam tantum extremæ Italiæ partem, quæ Mari Infero, verum etiam illam, quæ Mari ſupero abluitur, & ad Orientem vergit una cum univerſis aliis Regionibus, & Urbibus, quæ tunc Conſtantinopolitano Imperatori parebant, intellexiſſe, exploratum eſt. De qua nominis Calabriæ ſignificatione latiffima pro illuſtrandis illorum temporum rebus hiftoricis, egregiè differit Eruditiffimus Peregrinus in hiftoria Principum Longobardorum lib. 2. par. 1. diſſert. 6. De finibus Ducatus Beneventani ad Orientem, pag. 45. Rem ipſam ſuo teſtimonio præclarè illuſtrat Paullus Diaconus. Hiftoriarum, de quibus agimus, Scriptor graviffimus lib. 2. cap. 21. Quintadecima Provincia eſt Apulia cum ſociata ſibi Calabria; intra quam eſt regio Salentina. Hæc ab Occidente, vel Africo habet Samnium, & Lucaniam à ſolis vero ortu Adriatico Pelago finitur. Hæc habet Urbes ſatis opulentas Luceriam, Sipontum, Canuſium, Agerentiam, Brindiſum, & Tarentum, & in ſiniſtro Italiæ cornu quod L. millibus extenditur, aptum mercimoniis Hydruntum.

CAPUT XI.

Luceriæ obſidio, expugnatio, atque vaſtatio in Vita S. Pardi narrata, aliorum veterum Hiftoricorum teſtimonio comprobatur, & illuſtratur.

I. **D**E capta à Conſtante Luceria loquens Radoynus, eam diruiſſe, incendio ſædaſſe, illoſque, qui per maturam fugam ſuæ ſaluti non conſulvere, captivos duxiſſe tradit. De re ipſa Auctor Vitæ S. Barbat cap. i. n. 6. Opulentiffimam Luceriam cum graviffimis præliis capit: Ejusque omnibus prædonum direptis manibus, eam ad ſolum uſque proſtravit: Et Paullus Diaconus lib. 5. cap. 7. Igitur cum Conſtans Auguſtus Tarentum veniſſet, egreſſus inde Beneventanorum fines invaſit, omneſque pend, per quas venerat Longobardorum Civitates capit. Luceriam quoque opulentam Apuliæ Civitatem expugnatam fortiùs invadens diruit, & ad ſolum uſque proſtravit. Incendii, quo in Luceriam Conſtantius ſaviit, meminit præcipua Lucerinorum Hiftoria, itemque Scipio Mazzella in deſcriptione Regni Napolitani agens de Luceria in Capitánata, Provincia xii. pag. 179. Enunciatis rebus lucem, & pondus addit Lucerina Inſcriptio olim affixa muro veteris Portæ à Friderico II. Imperatore conſtructæ.

SAMNITUM . URBS . FUERAM . CONDAM . LUCERIA . CLARA
ET . BENEVENTANI . CONSORS . DITISSIMA . REGNI .
DIRUIT . IRATUS . CONSTANTIUS . AT . FRIDERICUS .
SURGERE . ME . JUSSIT . PULCRAM . FECITQUE . POTENTEM .

CAPUT XII.

Beneventum ab eodem Imperatore obsessum, ac frustra tentatum. Urbs erat tunc ditissima. Quenam fuerunt obsidia à Principe illi tradita, & in Vita S. PARDI obscure memorata? Anno Christi DCLXII. hæc accidisse ostenditur. Freccia aliter sentiens notatur. Constantii ab Italia discessus parùm exactè à Radoyno indicatus.

I. **I**N enarranda Beneventana obsidione, par consensus eorumdem veterum, ac finitimorum Historicorum est cum Auctore Vitæ S. Pardi. Eam siquidem ab Imperatore peractam esse quum Urbi præsideret Romualdus, Grimoaldi Longobardorum Regis filius, ipsamque tueretur cum paucis, ac validissimis Longobardis, Episcopo autem S. Barbato. Ejus Vitæ Scriptor gravis, & diligens citato nuper capite prodit. Paullus Diaconus lib. 5. cap. 7. Romualdum adhuc *juvenculum* fuisse narrat. Undè magis magisque emicat in tanto discrimine impetratum à Deo optimo maximo adversus hostes per Sanctissimum Pastorem divinum auxilium. Quale verò *obsidium* fuerit, quod Radoyno teste, ab Romualdo Cæsar accepit, postquam se frustra laborare novisset in obsidione Beneventi, tum ex Paulo Diacono lib. 5. cap. 8. tum etiam ex Auctore Vitæ S. Barbati cap. 2. n. 10. discimus fuisse ipsius Romualdi Sororem, cui nomen *Gisa*; quæ in Siciliam ab Imperatore deportata, ibidem diem clausit extremum, eodem Teste Paulo Diacono cit. lib. cap. 45. Utrique Historiæ cohæret Joannes Monachus antiquus Author in lib. 3. Chronici Monasterii S. Vincentii ad Volturnum; itemque Joannes Diaconus in libro de Episco-

Episcopis S. Neapolitanæ Ecclesiæ: quos clarissimus Muratorius in collectione Scriptorum rerum Italicarum edidit.

II. Postremò quod Auctor Vitæ S. Pardi, Urbem Beneventum olim *ditissimam* appellet, testimonio nititur ejusdem Petri Diaconi; à quo in lib. 2. c. 20. post memoratum Samnium, Campaniam, & Apuliam: *Et ipsa* (inquit) *harum Provinciarum caput ditissima Beneventus*. Ex his comperimus, Anonymum, ac Radoynum cum S. Pardi Vitam scriberent, Auctores ipsos præ oculis habuisse, ne quid temerè, minusque exploratum sua narratione posteritati traderent. Quod sanè & pretium illi, & fidem conciliat. Constantii Imperatoris in Italiam accessus, Luceriæ ruina, atque obsidio Beneventi in annum Christi DCLXII. incidunt, ut scitè post alios viros criticos animadvertit Horatius Blancus in Eruditis Notis ad Paulum Diaconum lib. 5. cap. 5. num. 28. p. 478. His enim peractis, Constantinum Neapolim adivisse, ac demum Romam anno sequenti die quinta Mensis Julii feria 4. Indict. 6. Ex Anastasio Bibliothecario rectè arguit Joannes Bollandus in Commentario prævio ad Vitam S. Barbati, §. II. n. 9. p. 137. Proinde turpi errore laborat Freccia in lib. 1. de Subfeudis, titulo de Provinciis, & Civitatibus Regni Neapolis n. 48. pag. 88. Luceriæ casum in annum illius seculi xcviii. coniiciens, graviorique mendo Paullum Diaconum, & Blondum Flavium absurdi asserti Testes advocat.

III. Constantii ab Italia discessum post Beneventanam obsidionem parùm diligenter narrat Radoynus. Benevento enim Neapolim Imperatorem concessisse scribit, tum maritimo itinere ad suos revertisse. Et tamen, nec continenter, neque mari id egisse, sed Neapoli Romam profectum, Roma Neapolim rediisse: inde verò terre-

stri itinere in Siciliam navigasse, ubi mortem obiit, Pauli Diaconi, Anastasii Bibliothecarii, aliorumque veterum Historicorum testimonio discimus. Hæc peccata facile Radoynus vitasset, si locum antiquioris Scriptoris Vitæ S. Pardi accuratè lectum, fideliter expressisset. Habet enim scitè. *Neapolim (Cæsar) ingressus in suos paulò post fines rediit.* Quod ea etiam de causa notatum volumus, ut clarius noscatur, utriusque Scriptoris narrationem diversam esse, nec breviorē ex Radoyno sumptam compendio.

C A P U T XIII.

De Oppidi Lesinensis origine Scriptores varii. Vera de re ipsa sententia aperitur, & graviorum Auctorum testimonio, ut in Vita S. Pardi narratur; assertitur.

I. **O**ppidi Lesinensis originem varia Scriptorum sententia suboscure reddit. Nonnulli pervetustum censent adificium, constructum ex ruinis Hyrii: cujus apud Ptolomæum, aliosque Geographos est mentio. Hoc tamen assertum minùs probatur Alberto in descriptione Apuliæ Dauniæ, quod Hyrtium alibi, remotiori in loco situm fuerit. Petrus Razanus Lucerinus Episcopus, qui Ferdinando I. Aragoneo Neapolitanorum Rege floruit, in libro de Laudibus Luceriæ prodit, initium sumxisse ab Incolis Lesinæ Dalmaticæ eo appulsis, & piscaturæ operam dantibus: à qua, & nomen suscepisse. Razano multi subinde adhæserunt præsertim vero I. C. Marinus Freccia in lib. I. De Subfeudis Baronum in Regno Neapolis tit. de Provinciis, & Civitatibus Regni n. 48. Leander Albertus cit loc. pag. 256. Paullus Merula in Cosmographiæ lib. 4. par. 2. cap. 20. 25. & 30. Ioan-

nes

nes Bollandus in Commentario Historico de SS. Episcopis Sabino, & Eunomio tom. 2. ad diem 9. Februarii nu. 3. pag. 336. Et Ferdinandus Ughellus tom. 8. Italiæ sacræ agens de Lesinensibus Episcopis. Jacobus Ruffatus in discursu de origine Lesinæ, Razani probat assertum. Narrat tamen *secundum antiqua* (ut ipse ait) *Lesinensium, & Lucerinorum monimenta*: Piscatorum populationem in casis degentem septimo Christi seculo post dirutam Luceriam incrementum cæpisse, confluentibus eodem Luceriensibus cum suo Episcopo, qui patriæ urbis casum fuga prævenerant: *ac tunc primum ab ipsis locum manibus cinctum in modum fortalitii.* Sed reverso cum suis Luceriam Episcopo, & Saracenis Apuliam depopulantibus, dispersis incolis, ac *destructo fortalitio* decrevisse: donec Nortmannis florentibus, meliorem fortunam locus indeptus habitatoribus, & opibus rursus creverit, præcipuo etiam à Summo Pontifice impetrato Episcopo.

II. Hæc enerratis in Vita S. Pardi probè congruere, facile quisque intelligit. *Oppidum* enim, ut notat Jacobus Facciolatus in Lexico, *Locus est manibus conclusus, in quem homines multi habitandi causa concurrunt, à Castello differt magnitudine, à vico manibus.* Et Nicolaus Perottus Sipontinorum Archiepiscopus longè doctissimus lib. 1. Commentariorum linguæ latinæ pag. 118. editionis Aldinæ. *Oppida sunt vocata, vel ab ope, quod opis causa manibus cingantur; vel ab opere, quod opus sunt ad Vitam gerendam; vel ab opponendo se hostibus vel ab opibus.* Hujus enim rei gratia mœnia constituta sunt, ut homines opes suas eo conferrent, ubi nullum esset hostium periculum. Bollandus aliorum assertum cum Radoyno in Notis lit. L. Alia interpretatione conciliat, quæ tandem in idem recidit. *Lesina* (inquit) *urbs etiam postea Episcopalis ante radices Montis Gargani Aquilonaris: ab aliis dicitur condita à Chri-*

G

à Christianis Piscatoribus Lesinæ Insulæ Dalmaticæ forte adjuvante Episcopo Lucerino, à cujus urbe distat circiter xx. mill. pass. in eadem Capitanata.

III. Non diu Lesinam Lucerientes incoluisse, sed paciora nactus tempora antiquos lares maturè repetisse, inde licet arguere, quod nono ineunte seculo, Luceria frequens erat populo, murisque etiam cum primis valida. Adeout anno post virginis partum DCCCII. Caroli Magni obsidionem pertulerit, nec sine labore addeditionem sit compulsa, ut constat ex Annalibus Bertinianis regum Francorum apud Muratorium Tom. I. Collectionis Scriptorum rerum Italicarum pag. 505. ubi narratur. *Luceria quoque frequenti obsidione fatigata Regis in deditionem venit: presidiumque nostrum in ea est positum.*

C A P U T XIV.

Larinum anno Domini DCCCXLII. ab Agarenis diripitur, & vastatur. Vita S. Pardi ex veterum Historicorum Confessione clarior reddita, & comprobata. Agarenis dicti etiam Saraceni: Pagana gens habita: Quandoque Frentanos, aliasque finitimas Regiones infestaverint?

I. **I**llata Larinatibus ab Agarenis Vastatio, & alia mala, quæ Auctor Vitæ S. Pardi memorat Cap. 9. anno Domini octingentesimo quadragesimo secundo acciderunt; quo tempore primam in Frentanos ea Gens barbara impressionem fecit, terra, marique discurrens, cadibusque, incendiis, ac latrocinis Populos infestans. De his Chronicon Monasterii S. Stephani ad rivum maris propè Histonium. *Anno Domini DCCCXLII. In dictione quinta Agarenis in multitudine magna primo venerunt*

erunt depredationes, & occisiones, & devastationes facientes in omnibus locis, tam in terra, quàm in mari, & circa littora. Anonymus Salernitanus. qui x. ineunte Christi seculo vixit in Chronico cap. 66. apud Muratorium tom. 2. par. 2. collectionis scriptorum rerum Italicarum, agens de Radechisii, & Siconulphi Beneventi, ac Salerni Principum discordia sub eundem annum. Audito hoc ab Agarenorum gente generalem faciunt motionem. Calabria fines adeunt; circumquæ loca pervadunt. Tarentum veniunt, eamque sine mora ceperunt. Inde ipsi in Apulia fines perveniunt pend omnes Civitates Apuliæ depopulantur omnes homines, qui ad instar segetum excreverant, occidunt.

II. Ab ipsis Agarenis captam tunc fuisse Civitatem Canusiæ, quæ sita est in Apuliæ finibus, paulò post, idem scribit. Alteram Agarenorum in Frentanos irruptionem in memorato Chronico Monasterii S. Stephani contigisse proditur anno ejusdem seculi primo, & quinquagesimo. De hac Erchempertus in Historia Longobardorum Beneventi cap. 20. post narratam Radelgarii ad Principatum evectionem, qui Radelgisio Patri successit. *Per idem tempus (inquit) Agarenis Barim insidentes ceperunt devastantes stirpitis depredare totam Apuliam, Calabriam, & pedetentim Salernum, ac Beneventum depopulari initiarunt. Tunc iterum suggestum est lamentabili supplicatione jam sæpedito piissimo (Ludovico) Augusto per venerabilem virum Basfium B. Benedicti Vicarium, & per Jacobum S. Vincentii Abbatem, ut properare quantocius dignaretur, & suo adventu eriperet, quos ante jam misericorditer redemerat.*

III. Eadem habet Leo Ostiensis in Cronica Casinen. cap. 30. Eoque spectat Adelchis Princeps Beneventi, qui anno Domini DCCCLIV. Radelgario Fratri successit, in

Capitulari n.7. *Oppida, & villæ plurimæ à Paganis crematæ sunt, & nostris exigentibus meritis sæpius cremantur, & disperduntur: ad quem locum pag. 316. notat Peregrinus: Paganos hic Saracenos, dicit, omnem tunc cis Tiberinam Italiam dirè vastantes. Quo etiam nomine eos appellat Erchempertus in Historia n. 16. & Joannes Papa VIII. in Epistolis sæpè.*

C A P U T X V.

Miserrimè afflicta, atque ob id vacuæ habitatoribus Urbes facilè direptioni Corporum Sanctorum à Christianis factæ patuerunt. Lesinenses Corpora Sanctorum Martyrum Primiani, & Firmiani Larinatibus surripiunt. Monumenta ad eosdem pertinentia apud Larinates, & Lesinenses recensentur, & illustrantur.

I. **I**Nterea loci ex Urbe Larino destituta Incolis sublata fuisse à Lesinensibus Corpora Sanctorum *Primiani, & Firmiani*: re autem subindè comperta, Larinates ex fuga collectos sacrum dispendium compensaturos, Corpus *S. Pardi* Episcopi, & Confessoris è Suburbano Luceria in Urbem suam intulisse, narrationi historicæ, ac rationi consentaneum est. Decennii spatium, quo Agareni eas regiones infestarunt, utrique Populo meditata exsequendi opportunitatem tribuit. Quo autem ab Larinatibus id peractum est, ritus, veteri Catholicæ Ecclesiæ mori omni prorsus ex parte congruit. Locus verò, atque Instituti ratio postulat, ut Larinatum, ac Lesinensium antiqua monumenta, quæ ad memoratos Sanctos Martyres *Primianum, & Firmianum* pertinent, enarremus, ut hac etiam in parte *S. Pardi* Vita illustretur, quam non ita exactè ab aliis ad hanc usque diem pertractatam comperimus.

II. In-

II. Inter fortissimos Jesu Christi Martyres, qui Frenetanorum Regionem, & Urbem Larinum Diocletiano imperante, Evangelica prædicatione, ac glorioso Martyrio illustrarunt, cum primis habentur *Sancti Primianus, Firmianus, & Castus*, Fratres germani. In Archivo Ecclesiæ Larinatis prostat Codex XII. circiter Christi seculo exaratus, exhibens illorum Vitam, & Acta, quorum initium est: *Temporibus Diocletiani, & Antonini Imperatorum*. Sed ea spuria omninò sunt, multisque gravibus erroribus, & putidis fabulis infecta. Qui veritatem in Sanctorum factis illustrandis unicè quarimus, has labe arcemus, & contemnimus. In ipso Codice ipsorum Natalis consignatur Idibus Maii: *S. Casti* verò die sequenti. Idem habent vetera Ecclesiæ Larinatum, & Lesinensium Calendaria: Sequens præterea recitatur pervetustum Epitaphium, quod primario insculptum fuit Sanctorum Martyrum tumulo, nec uno nomine Ecclesiasticam antiquitatem, & simplicitatem redolet.

✠ IN PACE. CHRISTI:

LOCUS. PRIMIANI. FIRMIANI:

ET CASTI. MM. QUI. PASSI. SUNT.

SUB. DIOCLETIANO.

III. Quod ad Martyrium, & mortis genus attinet, constans est utriusque Ecclesiæ traditio, eos coram Præsidente Christianam Fidem confessos, equuleo fuisse tortos, ac demum obtruncato capite ad Christum migrasse. Historiam hanc ostendit & antiqua Pictura Templi Sanctorum *Firmiani, & Primiani* Lesinensis: quæ anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo, jussu Horatii Græci Lesinensium Episcopi pietate, doctrina, & eruditione

ditione clari, ad confovendam Populi Religionem æneis
typis expressæ hos etiam subjectos habet versus.

CHRISTUM confessi subeunt tormenta, securim,

Morte sua vivunt, vivere nosque docent.

Felices illi qui Sanctè Numen amant,

Felices erimus, si sic amemus item.

IV. In antiqua Urbe Larino vetus item fuit Templum S. Primiani Martyris, tribus distinctum navibus cum ædificiis circumpositis: è cuius ruderibus parva nunc ædes constructa visitur, quæ primævam Sanctorum Martyrum memoriam servat sepulchri Longobardis dominantibus opulenta illa erat, ac nobili Monachorum ex Ordine S. Benedicti aucta Cœnobio. Exactis deinde Monachis cecit juri Hierosolymitanorum militum, retinetque hodieque titulum *Commendæ S. Primiani*, cum pingui dote annua ducatorum quatuor millium. Cujus etiam ditionis est Oppidum Aquaviva, duodecim ferè passuum millibus larino distans, positumque in Dioecesi Guardie Alferiæ.

V. Nono Christi labente seculo postquam Agareni Larinum vastassent, vacua Civibus Urbe, ex eadem Ecclesia Corpora Sanctorum Martyrum *Primiani*, & *Firmiani*, à Lesinensibus furto sublata sunt; atque in novum Lesinæ Oppidum deportata, ut discimus ex utraque Vita S. Pardi. Honore digno in Templo principe sacra Pignora Cives collocarunt. Martyres suos apud Deum patronos legerunt: Templumque ipsum S. *Primiani* nomine appellarunt: Ubi deinceps Lesinenses Antistites Episcopalem etiam Cathedram posuere. Godefridus Henschenius Tom. 3. ad diem 28. Mensis Aprilis pag. 575. de Lesina loquens. *Condita* (inquit) *hic jacuerunt Sanctorum Martyrum Alexandri, Firmiani, Primiani, & Tellarii Corpora in Cathedrali Ecclesia, quam*

quam uni eorum, Sancto videlicet PRIMIANO dicatam, elegantis formæ, vetustique operis Crypta, marmoreis columnis fulta sustentabat. Exornabatur illa aris suis, & singulorum Sanctorum sculptis Imaginibus: ad quarum latera contractæ in Compendium literæ, Martyrum nomina exprimebant. Quæ in Zophoro absidis veteris Templi legebantur carmina idem fere comprobant.

† QUOS. SOTIAT. FIDEI. MERITUM. QUOS. GLORIA. COELI.
CORPORIBUS. PAUSANT. SACRO. SUB. TEGMINE. TEMPLI.
PRIMIANUS. ITEM. FIRMIANUSQ. VERENDUS.
FORTIS. ALEXANDER. SIMUL. ET. TELLURIUS. ALMUS.
MARTYRIO. CLARI. LESINAE. TUTAMINA. GENTIS
ORENT. PRO. POPULO. DOMINUM. ET. MALA. CUNTA. REPELLANT.

VI. In hac Urbe quotannis magna cum celebritate illorum dies festus agebatur, finitimorum etiam Populorum frequentia, ac Religione clarus. Qua de re perspicuum nobis suppeditat Testimonium Auctor Historiæ Translationis Corporis S. Adami Confessoris ab Anonymo Viro erudito, atque cœvo scripta anno Domini Millesimo centesimo secundo Tom. 1. Sanctorum Junii apud Bollandianos pag. 363. num. 1. *Fait* (inquit) *vir quidam religiosus Benedictus nomine, timore Dei, atque amore repletus, qui animum suum, ac voluntatem circa divina præcepta libenter exercebat, & plura venerabilia Sanctorum loca per singulos annos devotè requirebat. Accidit autem, ut festum Beatorum Martyrum Primiani, & Fratrum ejus, ut mos est, ab Ecclesia annuntiaretur. Ipse hæc audiens, gaudens, & exultans, ad tantæ festivitatis venerationem se præparavit, atque honestè Lesinam perrexit veneranter.*

VII. In veteribus *statutis Communitatis Lesinæ anno Domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio* confirmatis à Ferdinando I. Aragoneo Neapolitanorum Rege §. III. Indicatur *Festum ipsum Sanctorum Martyrum Primiani, & Firmiani Patronorum à Lesinensibus celebrandum die xv. Maii cum Processione solemni, & cursu navicularum expensis universitatis, præcedente vigilia cum jejuniis, juxta solitum, & consuetum.*

VIII. Et alibi in vicinis, & circumpositis Regionibus eorundem Sanctorum Martyrum memoria viguit. Inter Ecclesias, quæ XI. exeunte Jesu Christi seculo juris erat illustris Cænobii S. Joannis in Venere Ordinis S. Benedicti, in Indiculo, jussu Joannis Abbatis ejus nominis II. confecto anno Domini *Millesimo nonagesimo tertio*, Indictione XIII. memoratur. *In Comitatu Pinnesi, Ecclesia Sanctorum Primiani, & Firmiani Martyrum prope Insulam piscariæ. In Ecclesia Monasterii S. Stephani ad rivum maris non longè ab Urbe Histoniensi, præcipuum sanctorum Martyrum fuit Altare sacris ipsorum ditatum reliquiis.* Quæ Augusto mense anni quingentesimi sexagesimi septimi supra millesimum à Turcis incensa, atque vastata: quum jussu sacrorum Præsidum Altaria diruerentur, ne in iis clausa Sanctorum pignora indecenter putrescerent, ac proculcarentur, inventa est capsula plumbea cum inscriptione sequenti, ut liquet ex publico Instrumento ea de re scripto à Notario Philippo Leonardello Turinensi.

† ANNO DNI MCLXXVII. IND. X. DIE XV.

MENSIS AUG. IN SOLEPNITATE B. M. SPER. VIRGINIS.

HALASIVS DEI GRA EPISC. GUARDIENSIS HOC

ALTARE DEO CONSECRAVIT IN ONORE SCORUM.

PRIMIA-

PRIMIANI. FIRMIANI, ET CASTI MARTYR. ET
ILLOR. PATROCINIA IN EO REPOSUIT.

† PAX. † HUIC † DOMUI.

VIII. Quum oppidum Lesinæ una cum Templo, ubi Sanctorum Martyrum Corpora servabantur, donatum fuisse à Margarita Dirrachina, Caroli III. Neapolitanorum Regis vidua, & Ladislai matre hospitali domui Beatæ Mariæ Virginis ab Angelo Nunciatæ Neapolis, ipsumque Templum Lesinense vetustate fatisceret, sacra domus Præsides, ac Moderatores, anno Domini MDXCVIII. Aurelium Marram nobili natum genere Sacerdotem, ad sarcendum, ac reparandum ædificium Lesinam allegarunt. Qui mali comperta magnitudine, ne Sanctorum Martyrum corpora, quæ in illius Crypta servabantur, cadentium murorum detrimento essent obnoxia, re cum Præsidibus communicata, de illis effodiendis, ac Neapolim transferendis decrevit. Idcirco qua decuit pia cura, & reverentia operi manum admovent, ubi primum sacram Cryptam est ingressus, suavissimum odorem efflari sensit. Post aliorum verò Sanctorum inventa, & extracta Corpora, quid demum de Reliquiis Sanctorum Primiani, & Firmiani actum sit, ipse Aurelius Marra in Historia Inventionis illorum, Italicè scripta, & à Jo: Bollandi latine vulgata ad diem IX. Februarii Tom. 2. p. 339. num. 14. His verbis narrat. *Die secundo Martii MDXCVIII. Sub horam XVI. Appulit Lesinam unus è Gubernatoribus dictæ Neapolitanæ domus, cum Nuntii Apostolici, quæ cum meque exequi oporteret, mandatis. Cum ei Reliquias superscriptas, eodem planè, quo inventæ fuerant, modo reconditas, coram multis testibus, atque iis ipsis, qui primæ Inventionis interfuerunt, ostendissem, reliquum medii Altaris,*

H

taris,

taris, ut à me captum erat, dirutum; atque effossa ad palmas quatuor humo, inventa Capsa marmorea tres longa palmas, lata duos, diversa à cæteris forma, scrinio similis, in qua SS. Primiani, & Firmiani ossa inventa: inque ima operculi parte insculpta hæc verba: S. PRIMIANUS. S. FIRMIANUS. Itemque in plumbea Tabella: SS. PRIMIANUS. ET. FIRMIANUS. Editis religiosæ alacritatis, & lætitiæ indicis, uti cæteræ Reliquiæ eadem quoque ex causa operatæ etiam hæc sunt, & reconditæ. Die IV. Martii exemptæ Reliquiæ omnes, relictæ tamen in eadem Confessione, seu Crypta parte singularum aliqua. Et multis à Capuccinorum familia, aliisque concinnentibus, cereosque accensos manu gestantibus, quanta eo in loco fieri potuit solemnitate, impositæ tribus thecis, operculo arcuato insignibus, bysso candida intus munitis, ad eam rem Neapoli allatis, & Neapolim devectæ, in Ecclesia Pietatis ad gradus S. Joannis de Carbonaria depositæ sunt, donec majori apparatu supplicatio institueretur, ut ad Ecclesiam Annuntiata Romano Pontifice annuente, transferrentur. Sunt quoque in publicum narratæ jam rei testimonium, Neapolim advectæ ipsæ marmoreæ Capsæ, in quibus reperiæ Reliquiæ fuerant. Hæc Marra.

IX. Godefridus verò Henschenius Tom. 3. ad diem xxviii. Mensis Aprilis agens de ipsis Sanctis Martyribus Alexandra, Firmiano, Primiano, & Tellurio, Lesina Neapolim translatis num. 5. pag. 536. scribit. *Columitur Neapoli Officio semiduplici. Ita Catalogus Sanctorum in Ecclesia, & Diocesi Neapolitana celebrandorum, editus anno Domini MDCXIX. jussu Illustrissimi, & Reverendissimi Domini Decii S. R. E. Cardinalis Carasæ Archiepiscopi Neapolitani, in quo Mensis Aprilis hæc leguntur. xxviii. Aprilis Sancti Martyres Alexander, Firmianus, Primianus, & Tellurius semiduplex. Omnia de communi pluri-*

plurimorum Martyrum tempore Paschali. Missa de communi sine Credo. Oratio. Deus qui nos concedis Sanctorum Martyrum tuorum Alexandri, Firmiani, Primiani, & Tellurii natalitia colere; da nobis in æterna beatitudine de eorum societate gaudere: Per Dominum nostrum &c. Acta, & Natalis dies horum Sanctorum Martyrum non habentur. Itaque dies Translationis celebrandi sunt. Servantur sacræ eorum Reliquiæ in Ecclesia Sanctissimæ Annuntiatae illuc hac die translatae à diruta Civitate Lesina permissu Apostolicæ Sedis: extantque acta Inventionis, & Translationis eorundem.

X. Sub finem elapsi Ecclesiæ seculi, quum Lesinæ decentè instaurata fuisset, & ornata S. Primiani Basilica, anno MDCXCVI. die XI. Mensis Decembris, eam solenni ritu dedicavit Fr. Vincentius Maria Ursinus, Ordinis Prædicatorum, S. R. E. Cardinalis, & Beneventanus Archiepiscopus, deindè Sum. Pontifex BENEDICTUS XIII. Cujus rei præcipuum exstat monimentum in Tabula marmorea affixa laterali muro, propè Altare majus ipsius ædis sacræ sequentis exempli.

ECCLESIAM HANC AB IPSIS ERECTIONIS INCUNABULIS IN CATHEDRALEM ERECTAM. AC SAMNII METROPOLITANÆ SUBIECTAM. DEINDE PIO II. ANNO MCCCCLIX. EIDEM UNITAM POSTMODUM DENUO AVULSAM. DENUO UNITAM. FUNCTO HORATIO GRÆCO APULO ULTIMO PRÆSULE. QUI TRIDENTINO CONCILIO. ET PROVINCIALI SABELLIO INTERFUERAT. POST ANNUM MDLXXI. SEMEL ATQ. ITERUM UNITAM. ET POST UNIONEM NULLIUS PRORSUS ANTISTITIS VISITATIONE LUSTRATAM PERINDE

AC EPISCOPALI DIGNITATE EXTINGTA;
EXTINCTI ESSENT QUI VISITATIONEM OBIRENT
ET CONFIRMATIONIS SACRAMENTUM
PRÆBERENT EPIS. F. VINCENTIUS MARIA
ORD. PRÆDIGATOR. CARD. URSINUS.
S. BENEVENTANÆ ECCLESIAE ARCHIEPISCOPUS
BASILICAM QUARTA VICE VISITATAM. ET
CONCINNATAM IN HONOREM DEIPARÆ AB
ANGELO ANNUNCIATÆ SOLEMNI POMPA
DEDICANS DIE XI. DECEMBRIS MDCXCVI. CUM
PRINCIPE ARA IN HONOREM EJUSDEM B. MARIAE
VIRG. AC SS. PRIMIANI MART. DOMINICI, AC
PHILIPPI NERII CONFESSORUM SACRAVIT. AC
OMNIBUS FIDELIBUS IPSAM VISITANTIBUS
OCTAVA DEDICATIONIS SAN. METROPOLITANÆ
BASILICÆ. IN QUAM ANNIVERSARIUM
DEDICATIONIS TRANSTULIT. CENTUM
INDULGENTIÆ DIES IN PERPETUUM CONCESSIT.

XI. Quod ait auctor *Catalogi Sanctorum in Ecclesia,*
& *Diœcesi Neapolitana celebrandorum* editi anno supe-
rioris seculi undevicesimo: *Horum Sanctorum Martyrum*
non haberi acta, neque Natalem diem. De actis sinceris ve-
rum est; at de die Natali falsum. Nihil enim apud Apulos,
atque Frentanos eo notius. Ab Larinatum Ecclesia certis
plenisque documentis instructa ex more veteri, apud Le-
sinenses quoque olim piè servato, celebratur quotannis
dies festus natalitius S. *Primiani* Martyris ritu duplici de
communi unius Martyris, xv. Maii: coliturque idem
Martyr uti Patronus minus principalis Civitatis. Se-
quenti verò die festum agitur Sanctorum *Firmiani*, &
Casti

Casti ritu semiduplici de communi plurium Martyrum.
Antiquitus tamen uno omnes die colebantur. Vetus
Martyrologium, quod duodecimo Jesu Christi seculi usui
fuerat Termulensi Ecclesiæ, *Idibus Maii* Natalem diem
festum eorundem Sanctorum Martyrum apud Larinates
his verbis nunciat. *Alarini Natalis Sanctorum Marty-*
rum Primiani, Firmiani, & Casti, qui passi sunt sub
Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano. In Tabulis
Salvatoris Pinti Notarii, servatis Neapoli in Archivo Re-
giæ Camerae, prostat etiam publicum Monumentum Annui
Mercatus, qui ad augendam celebritatem diei Natalitii
memoratorum Sanctorum Martyrum peragi Larini con-
suevit, quemadmodum nunc fit, à die XIII. ad XVIII.
Mensis Maii, magna cum finitimorum, aliorumque populo-
rum frequentia. Sancti *Casti* Corpus majori ferè ex par-
te hodièque Larini servatur in Cathedrali Basilica. Aliis
enim ipsius Reliquiis multa Oppida, præsertim verò
Diœcesis Larinensis, ditantur, ubi non minori religione
colitur.

CAPUT XVI.

Dies Translationis Corporis S. Pardi Larinum ex Subur-
bano Luceria incidit in sextum, & vicesimum Mensem
Maii. Idem quotannis Festus à Larinatibus deinceps est
habitus, multiplici cultu, & veneratione insignis. Mi-
raculum eadem occasione editum, & à Radono narra-
tum, aliis Ecclesiæ Larinatum monumentis asseritur.

I. **D**ies Translationis S. *Pardi*, quamvis non in-
dicetur in hac historia, ex antiquis tamen
monimentis Ecclesiæ Larinatum constat, illum fuisse sex-
tum, & vicesimum Mensem Maii, quo anniversaria com-
memo-

memoratione recolitur. Ughellus Tom. 8. Italia sacra de Larinatis loquens col. 435. *Translationis diem* (inquit) *celebrant xxvi. Maii veluti Civitatis, & Diæcesis Patroni.* Cartusianorum Bruxellensium supplementa ad Martyrologium Graveni memorata ab Henschenio in Commentario prævio ad Vitam S. Pardi num. 2. Translationem ipsam consignant, fortè per errorem, die sequenti xxvii. Maii. In præcipuæ Religionis, & grati animi argumentum dies ipse quotannis festus à Larinatis deinceps est habitus, multisque modis inter Cives cultu, & veneratione distinctus. In Testamento Luffridi Presbyteri Larinatis Capite xviii. rursus citando, quò, *anno Dominicæ Incarnationis mxxxxi.* Varia bona largitur, Ecclesiis *pro remissione peccatorum suorum*, legati nomine relinquit *squifatos quatuor ad faciendam luminariam in vigilia, & in die Festo S. Pardi, quod sit in mense Madio.*

II. Eodem die festo S. Pardi celebrato Mense Majo, Cathedrali Ecclesiæ, & Episcopali Mensæ solvebantur Canonica oblationes, aliique proventus annui, Episcopo debiti in argumentum præminentia, superioritatis, aut dominii à subjectis Monasteriis, Ecclesiis, locis piis, & emphiteutis: ut liquet ex Bulla Lucii Papæ III. quæ bona, jura, & proventus Episcopalis Ecclesiæ Larinensis asserit, & Apostolico munit patrocínio, *data tertio Calendas Martii anno Domini millesimo centesimo octogesimo primo:* ex publico Instrumento concordia die xiv. Januarii *anno millesimo ducentesimo vigesimo septimo* stabilita inter Robertum Episcopum Larinatum, & Magistrum, atque Rectorem Capituli, & Hospitalis domus S. Antonii Vienneſis, ex Diplomate Stephani Episcopi Larinatum, quo anno ejusdem seculi xi. Paulo Abbati, & Fratibus Monasterii Casamarii concedit Ecclesias SS. Bartholomæi, & Viti

& Viti in Malianello: aliisque pluribus diversi generis monimentis, quæ in Archivo Episcopatus Larini, & alibi in ejus Diæcesi servantur. In Tabulis Concordiæ initæ per Arbitros utrimque delectos inter Beltrandum Episcopum Larinatum, & Capitulum suæ Ecclesiæ *anno millesimo trecentesimo sexagesimo octavo*, antiqua, & laudabilis consuetudo comprobatur, atque in posterum exactè servanda statuitur, ut omnes Abbates, Archipresbyteri, & Rectores Ecclesiarum Diæcesis Larini quolibet anno, die festo S. Pardi, visitent Cathedrale Templum ejusdem Civitatis, ubi Corpus ipsius Sancti servatur, & quiescit.

III. Præterea in argumentum amplioris charitatis, ac festivæ celebritatis sicuti *diebus festis Natalis Domini Nostri Jesu Christi, Resurrectionis, & Ascensionis ipsius, Dominicæ Pentecostes, & B. Mariæ Virginis in Cælum Assumptæ*, ita & in festivitate S. Pardi ab Larinatum Episcopo Dignitates, & Canonicos universos Cathedralis Ecclesiæ suæ singulis annis prandio excipi consuevisse, eadem testantur Concordiæ Tabulæ. Festum ipsum S. Pardi celebrius reddiderunt Summi Principes Nundinis, quæ magna cum Populorum frequentia quotannis Larini peragi consuevere. Ne quid autem Religiosæ solemnitati deesset honorificum argumentum eandem diem etiam *Vigilia, & jejuni* Cives majorum exemplo præveniunt. Constanterque ex pia, & libera voluntate in universa Diœcesi servando mori Illustrissimus, ac Reverendissimus D. Joannes Andreas Tria Episcopus in Synodalibus Constitutionibus suis par. 3. cap. 6. num. 9. Pastoralem adhortationem, & monitum addidit.

IV. Prodit Radonus, antequam sacrum Corpus Larinum introduceretur, repente vectores subsistere divina virtute fuisse coactos, nec ultra potuisse progredi,

priusquam enixis precibus id à Deo per *Sanctum Pardum*, effusa obviam Civitas impetrasset. Idem miraculum anaglypho expressum opere hodieque spectare licet in per-
vetusto pulpito Templi Cathedralis Larini, & in aliis antiquis picturis ipsius Ecclesiæ. Ex quibus publicis monumentis deprehendimus, Radonum rem ipsam apud Larinates cives suos maximè illustrem scriptis mandasse. Quod, quia alius antiquior Vitæ *S. Pardi*, Scriptor Anonymus prætermisit, eo nomine posteritatem potissimè sibi devinxit.

C A P U T XVII.

Templum B. Mariæ Virginis, in quo Corpus S. Pardi, temporario Sepulchro conditum est, fuit Cathedrale, dicatum Deo in honorem B. Mariæ Dei Genitricis. Refelluntur qui censent fuisse Ecclesiam S. Mariæ de Plano, vel in Monumento.

I. **T**emplum B. Mariæ Virginis, in quod *S. Pardi* Corpus inlatum est, ibique primùm à Larinatibus collocatum, donec præcipuam in ejus honorem ædificarent Basilicam, fuit Cathedrale, & in Urbe primarium, ut constat ex pluribus antiquis cartis Episcopatus Larini, tùm etiam ex Diplomatis Summorum Pontificum, in quibus Larinensis, sive Alarinensis Ecclesia, quæ erat olim Episcopalis Sedes, dicitur *Beatę Dei Genitricis Mariæ*, & etiam *Episcopatus Sanctę Mariæ*. Idem liquet ex Diplomate Donationis Roberti Comitis Nortmanni, qui Episcopatum ipsum bonis Feudalibus Vassallis, juribus, & annuis proventibus augens, ea se donare profitetur *in honorem Dei, Larinensi Ecclesię Sanctę Dei Genitricis, & Virginis Mariæ pro anima sua*. Diploma datum

datum est Mense *Januarii Indictione XII. Anno Dominicę Incarnationis millesimo, & septuagesimo quinto*.

II. Quamvis autem aliæ essent Larini Ecclesiæ in honorem B. Dei Genitricis exstructæ; quæ tamen Episcopalis, & Cathedralis erat, veluti per Antonomasiæ, & excellentem dignitatem, qua cæteras anteibat absolutè *Ecclesiæ*, sive *Templum S. Mariæ* appellari consuevit. Contra aliæ, ut ab æde ejusdem Virginis principe, & inter se distinguerentur, cum addito, & locorum indicio nominari solebant. Quod potissimè ab iis animadvertendum est, qui res antiquas Larinensis Civitatis illustrent, ne quo absurdo intervertant, & labefactent historiam.

III. Nonnulli censent, Ecclesiam Beatæ Mariæ totius Urbis principem, & Cathedralē, non aliam fuisse, quàm ædem *S. Mariæ de Plano*: cujus mentio occurrit, sæpenumerò in antiquis Scripturis Larini, ac etiam apud Leonem Ostiensem. Inde præterea *S. Mariæ de Monumento*, sive *Monumenti*, appellatam contendunt, quòd in ea *Monumentum*, aut *Sepulchrum S. Pardi* extaret, ac frequenti Populi veneratione coleretur. At verò Ecclesiam ipsam à Leone memoratam longè aliam à Cathedrali Templo extitisse, indè potissimum licet arguere, quod illa proprii Juris, & quidem *Laicæ Patronatus* erat cujusdam *Rapti*, sive *Rappoti* (ut legendum monet Angelus de Nuce in Notis) *Nobilis Termulensis*, à quò cum omnibus rebus suis Casinenſi Cœnobio donata est sub annum *Reparatę Salutis humanę millesimum, atque trigesimum* Theobaldo Abbate: Leonis in lib. 2. cap. 54. hæc verba sunt: *Raptus quoque Nobilis quidam Termulensis obtulit in hoc Monasterio omnes res suas, & Curtes, quas in Larino possidebat cum ipsa Ecclesiā S. Mariæ de Plano*.

IV. Quod autem Ecclesia *S. Mariæ in Monumento*
I diversa

diversa à *S. Maria de Plano* fuerit ædes, & ipsa ad jus patronatus certorum civium pertinens: Indicatum præterea cognomentum non loco eidem sacro *S. Pardi Sepulchrum*, sed ita appellata Urbis regio, sive Portio, vulgo *Quartiero*, & *Contrata* constructis in ea *Domibus*, & *Ecclésiis Curtibus*, hortisque promiscuè, atque indiscriminatim tribuerit, res adeò clara est, ut nulla fere in *Larinatum* antiquitatibus sit exploratior. Duo è pluribus proferemus antiquorum testimonia, ut putidissimum refellamus errorem vulgi, ad commenta, & fabulas proni. *Leo Ostiensis* in *Chronico Casinensi* lib. II. Cap. 32. sub Annum Domini *MXV.* agens de *Abbate Atenulpho*, scribit: *Stephanus quoque, & Silvester Presbyteri Larinensis Civitatis* obtulerunt in hoc *Cœnobio* Ecclesiam suam vocabulo *S. Maria*, loco ubi dicitur *Monumentum: Indiculus Ecclesiarum, & Bonorum stabilium* Monasterii *S. Joannis* in *Venere* in *Frentanis*, jussu *Joannis II. Abbatis* confectus Anno *Dominicę Incarnationis MXCIII. Indictione XIII.* alibi à nobis citatus. In *Civitate Alarinensi* *Domus terranea cum Curte Avipullaria, & horto, juxta murum Civitatis in vicino Monumento.*

CAPUT XVIII.

In novam Ecclesiam ejus nomine Deo Sacram paulò post Larini erectam, S. Pardi Corpus transfertur nono exeunte seculo, ubi multis deinceps miraculis claret.

I. **N**OVAM *S. Pardi* Ecclesiam, quum non post multos dies *Larini* excitatam prodat *Radonus* cap. x., id nono exeunte seculo factum intelligimus, quando ex priore Templo *B. Marię Virginis* in recens translato *S. Episcopi Corpore*, *Deus Optimus Maximus* servi

servi sui meritum frequentibus miraculis illustravit, locumque ipsum hoc item nomine apud *Larinales*, exterosque *Populos* inclaruit. De his omnibus antiquioris, ac brevioris vitę auctor *Anonymus: Ingredientesque Civitatem Larini, Sacrum Corpus Beati Pardi Episcopi posuerunt in Ecclesia S. Dei Genitricis, & Virginis Marię usque quo sibi dignam fabricarent Ecclesiam. In qua non post multos dies positus, Omnipotens Dominus suis fidelibus multa beneficia præstat per eum usque ad hodiernum diem.*

II. Eadem *Radonus* citato nuper capite his verbis narrat. *Et omni cum honore introduxerunt in Larinensem Civitatem Corpus B. Pardi Episcopi, & posuerunt eum in Ecclesia S. Dei Genitricis, & Virginis Marię usquequod sibi dignam fabricarent Ecclesiam in qua poneretur. In qua non post multos dies positus est. Et omnipotens Dominus suis fidelibus multa beneficia præstat per eum usque in hodiernum diem.* Quę fuerint hæc beneficia à Deo collata fidelibus per meritum *S. Pardi*, mox uterque Scriptor ad alteram *Ungarorum* in *Larinales* impressionem aliqua saltem ex parte memorat, posterior ab antiquiore describens. Cæcæ autem femiņę illuminationem. Post non multos annos, ad sepulchrum ejus divinitus factam, sequioris avi opportunitate usus *Radonus* Capite extremo sui Opusculi solus recenset.

III. Ipsa prima Ecclesia *S. Pardi* constructa *Larini* memoratur in charta donationis *Luffridi Presbyteri Larinensis* pro Monasterio *S. Joannis* in *Venere*. Scripta per *Rogarium quondam Pauli Levitam* die v. mensis Junii anno *Dominicę Incarnationis MLXXXI. per Indictionem quartam.* Domos enim *Luffridus* designans, quas ipsi Monasterio pro Amore Dei, & remissione peccatorum suorum cum aliis bonis attribuit, positas dicit. In eadem Civitate *Larinensi* propè Ecclesiam *S. Pardi Episcopi*, intra cor-

rivium ejusdem S. Pardi ex parte Plani. Corrivium Urbis partem appellat, quam nos vulgo Contrata dicimus: cui idem S. Pardus ratione Ecclesiæ suæ nomen indidit.

C A P U T XIX.

Eadem Ecclesia ruinas minante, alia mole, & opere, spectanda erigitur in honorem Beatæ Mariæ Virginis, & S. Pardi; in eamque ejus Corpus transfertur. Auctores notantur, qui hoc Templum cum antiqua Basilica Cathedrali confundunt.

I. **H**AC æde temporum injuriis, ac vetustate labente, alia in eadem Urbe, mole satis ampla, ex quadratis lapidibus constructa est, in honorem B. Mariæ Virginis in Coelum Assumptæ, & B. Pardi Episcopi, anno post natum Salvatorem millesimo trecentesimo undevigesimo, ut liquet ex Inscriptione sequenti expressa in marmore, anteriori ipsius fronti affixo.

PER. PRÆSENS. SCRIPTUM. PLANE. TEMPORA.
NOSTRÆ. LOCATIONIS. HABEBIS.
✠ A. D. MCCCXIX. ULTIMO. JULII. IN CHRISTO
PONTIFICATUS. DNI. NRI. JOHANNIS PP. XXII.
ANNO III. REGNORUM. SERENISSIMI. REGIS.
ROBERTI. ANNO II. SUB. PRÆSULATU. RAGONIS.
DE. CONTESTABULO. HUIUS. CIVITATIS. EPI.
OMNIBUS. MEMORIAM. FECIT.

II. Explicatione proindè indiget quod Henschenius citato paulo ante loco scribit num. 1. *Larinum, sive Alarinum Urbs olim Frentanorum..... licet parva sit, proprio tamen gaudet Episcopatu. Cathedralis Ecclesia ample*

ample ex quadrato lapide structuræ S. Pardo Episcopo dedicata est, ubi sacrum ejus Corpus asservatur. Justa censura multo magis perstringendus est eruditissimus Orlendius, qui in opere posthumo inscripto Orbis sacer, & profanus illustratus par. 3. lib. 4. cap. 22. num. 7. memorie prodit. Cathedralis Ecclesia medium Urbis tenet, eaque satis ampla est ex quadrato lapide ædificata. In illa quondam quiescebant Corpora Sanctorum Primiani, & Firmiani. Sed Larino à Saracenis devastata, Lesinenses magno impetu Civitatem ingressi, inde prædicta Sanctorum Corpora transferentes, in Lesinam deportaverunt. Horum loco postmodum Larinenses Corpus B. Pardi Episcopi propè Luceriam repertum, in Cathedralē suam transtulerunt, quam & ipsius nomine dedicarunt. Hæc ille, quibus perspicuum est, duas distinctas Ecclesias minus rectè confundi.

C A P U T XX.

Anno Domini DCCCCXXXVII. Ungari, Gens barbara, & impia Larinum invadunt, atque diripiunt. Historia aliorum antiquorum testimonio illustratur. Anno DCCCCXLVII. Ungari iterum Frentanos, & Larinum infestant.

I. **T**Empus, quo Dominus permisit flagellari Italos pro suis iniquitatibus flagellis Paganorum, & ab Ungaris graviter oppugnari Larinum, & depopulari usque ad internecionem: Annum noni seculi tricesimum septimum Auctor noster intelligit. De hac Barbarorum in Frentanos irruptione Author Chronici Monasterii S. Stephani ad Rivum maris designato anno. In mense Majo Ungari fecerunt incendium in Stonio, & depreda-

predaverunt universas Terras per circuitum. Innumerabiles Ungaros eodem anno Beneventanam Regionem depopulatos fuisse, testatur Leo Marficanus in Chronico Casinenf. lib. 1. cap. 54. Ignotus Barenfis citatus ab Angelo de Nuce in notis ad idem Chronicon rem ipsam comprobat, licet minus exactè in annum præcedentem referat. Ungari è Scythia in Pannoniam transgressi, indè vulgò nomen sumserunt.

II. Annales Bertiniani ad annum Christi DCCCC., & Agathias in historia Avaros appellant. Alii alio eos produnt nomine, ut videre licet apud Ortellium in *Lexico Geographico* Verbo *Abares*, & *Unni*. Quæ Gens à Radoyno cap. XI. *Pagana* dicitur, ab Auctore Chronici Nonantulensis apud Ughellum in Tom. 2. Italiæ sacræ appellatur *perfida*, & *servientibus Deo invida*: Ut proinde mirum non sit, tam crudeliter *Larini* sævisse, nec minus humana, quam divina violasse. Alia Ungarorum in *Frentanos* impressio in citato Chronico Monasterii S. Stephani ad annum Jesu Christi DCCCCXLVII. memoratur his verbis. *In mense Aprilis venerunt Ungari de partibus Piscariæ deprædantes, & devastantes omnia. Factum est, prælium contra eos in finibus Apuliæ; & Beneventani fugati sunt ab Ungaris.* Lupus Protospata ad annum DCCCCXLVI. *Introjerunt Ungari in Italiam, & perrexerunt usque Hydruntum.* Ad hoc autem tempus sunt referenda, quæ capite XII. Vitæ S. Pardi narrantur.

CAPUT XXI.

Translationes variæ Corporis S. Pardi Larini factæ ab Episcopis ex antiquis monumentis ordine Chronico recensentur.

I. **T**ranslationem Corporis S. Pardi è suburbio Luceriæ in Ecclesiam B. Mariæ Virginis Larini, atque indè in ædem ejus nomine structam, Anonymus Auctor, tum etiam Radoynus Cap. x. memorant. Eadem Ecclesia fatiscente, nova in honorem B. Dei Genitricis, & S. Pardi excitata fuit, quò ipsius Sacrum Corpus inlatum est, marmoreo exceptum tumulo, rei indice apposita Inscriptione sequenti. **CORPUS S. PARDI. EPISCOPI. HIC REPOSITUM. ANNO. DOM. MCCCXX. INDICT. IV.** Urna sub Altari maximo collocata fuit in cellula, nulli posthac obvia, & occlusa. Centum septuaginta post annos referata eadem ædícula, & arca marmorea **DIE VIII. MAII. INVENTUM FUIT. CORPUS. S. PARDI. A. MCCCCXCII.** ut totidem verbis legebatur in tabula muro affixa. A Bonifacio Larinatum Episcopo in sinistræ alæ principio subterranea formata crypta: ibique proprio, atque eleganti erecto Altari, sub eo ita locata est urna vetus; ut universis pateret. Sæpè proindè à successoribus Episcopis referata fuit, ac sacræ extractæ Reliquiæ, quò priorum hominum Religioni fieret satis.

II. Id indignè ferens *Perfusus Caraccius* Episcopus, sacra rursus amota urna, eam sub fornice Altaris, elegantius ornato, ac ferreis cancellis clauso, condidit: nonnullis sumtis ossium frustulis, quæ subindè aliis distributæ, multas Diocesis, & exterarum Regionum Ecclesias

sias ditaverunt : in muro supra fenestram hoc addito monumento .

✠ CORPUS : S. PARDI . ANTIQUITUS SUB . HOC . FORNICE . IN . ARCA . MARMOREA . CANCELLATO FERREO MUNITA CONDIDIT . ILLUSTRISSIMUS . ET REVERENDISSIMUS D. PERSIUS . CARACCIUS . EPISC. LARINEN . ET EXTRACTIS . EJUS MANDATO . NONNULLIS . PEDUM . OSSICULIS . CUM EXPERIMENTO COMPERTUM SIT . VENERANDAS . RELIQUIAS . SACRI CORPORIS ANTEA . RAPINIS . EXPOSITAS . FUISSE . UT IN POSTERUM . RAPACISSIMAS . MANUS AB IPSIS . ARCERET . FENESTELLAM . SUPRA ALTARE . HACTENUS . APERTAM . EX . LATERIBUS . CLAUDI . MANDAVIT . DIE XXVI . MENSIS MAII . A . MDCXLI .

III. Præterea quum locus ipse humens deformior in dies evaderet , parumque decens fieret Sacro custodiendo Corpori : fornex præterea , & muri labefactati ruinas minarentur , anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo sexto , tertio Idus Maii *Joseph Catalanus* Episcopus Larinas , rursus *S. Pardi* sepulchralem urnam priori loco dimovit : parataque eleganti capsula Cypressina , in interiori parte serico panno rubeo testâ , in exteriori vero aurato distincta opere , ac tribus occlusa tabulis crystallinis , in ea undecimo post die , solemni pompa , summaque celebritate Sacras Reliquias collocavit ; duabusque

busque clavibus obseravit ; præsentibus *Fabricio Giancio* Episcopo Guardiensi , Urbis Magistratu , Viris compluribus dignitate , ac nobilitate præstantibus , & multitudine populi omnis ætatis , conditionis , & ordinis . Quò decentius , ac tutius eadem urna custodiretur , in alia arca item cypressina , eleganter picta , & exornata poni jussit , tribusque clausam seris sub Ara maxima vespertinis horis collocari ; Quum die toto recurrente festo prioris translationis Sancti Episcopi in nobili thalamo ante Aram ipsam erecto , ac sub umbella circum multis ardentibus cereis luminibus publicæ Christifidelium venerationi patuisset .

IV. Ad annum hujus seculi trigesimum tertium sacrum pignus ita mansit . Quo nobiliore ex lecto marmore excitato Altari principe , nova etiam , ac præstantior Urna ex Ebano , octo tabulis munita crystallinis , per quas sacra Ossa conspici possent , constructa fuit , in eaque ab Illustrissimo , ac Reverendissimo Domino JOANNE ANDREA TRIA EPISCOPO Vigilantissimo collocatæ , ritu solenni *S. PARDI* Reliquiæ . Quæ ut decentiorem haberent Sedem , Cathedrale Templum universum , vetustate absterfa , nobilius reddidit ; tum picturis , marmoribus , opere plastico , & elegantiori architectura exornavit . De memoratis Translationibus Corporis *S. PARDI* publicæ , atque præcipuæ in Episcopali Archivo Larini servantur Tabulæ , & monumenta , quibus nos in contexendo hoc commentario usi sumus .

F I N I S .